

Kvartalsskrift for det europæiske LEADER II - program

# LEADER II magazine

LEADER magazine [mai-juin-juillet 1998] - chaussée St-Pierre 260, B-1040 Bruxelles - Bureau de dépôt Bruxelles X

Forår 1998 nr. 17

**Den natur-  
og kultur-  
historiske arv**

**Irland**

**Frisland**

**Barbagia-Baronie**





**Land:** Spanien  
**Den gennemførte aktion:** økomuseum i nedlagt mølle  
**Omkostninger:** 382.000 ECU  
**EU:** 125.000 ECU  
**Offentlige midler:** 178.400 ECU  
**Private midler:** 78.600 ECU

*“Økomuseet i San Roman de Cameros, der blev åbnet i 1995, viser det traditionelle liv på landet og brugen af vand som energikilde. Genåbningen af denne vandmølle rummer en arkitektonisk nyskabelse: et gennemsigtigt gulv gør det muligt at se, hvordan de gamle møllesten, som er fuldt funktionsdygtige, fungerer. Da stedet er udgangspunkt for vandre- og cykelture i Sierra de los Cameros, er der i en etage i bygningen indrettet seks logier for turister. Forskellige sportslige og kulturelle begivenheder (koncerter, udstillinger, konferencer), som organiseres året rundt, medvirker til at give stedet en særlig atmosfære.”*

**Gil Esteban Gordon,**  
LEADER medarbejder



**Land:** Finland  
**Den gennemførte aktion:** “Fiskerlandsbyen”  
**Omkostninger:** 85.885 ECU  
**EU:** 25.404 ECU  
**Offentlige midler:** 25.404 ECU  
**Private midler:** 35.077 ECU

*“Denne aktion er en del af den integrerede udviklingsplan for Långö, en landsby med en stærk identitet, og som arealmæssigt strækker sig over flere øer, der ligger relativt langt fra hinanden. Projektet går ud på at rekonstruere bymiljøet ved at udnytte de gamle bygninger på havnen samt et fiskerhus på en af de andre øer (Tankar). Med henblik på turistmæssige og rekreative aktiviteter er der ligeledes blevet indsat små rutebåde, der forbinder de to øer, der ligger ca. 10 sømil fra hinanden. Projektet ledsages af teknisk, regnskabsmæssig og informationsteknologisk uddannelse af ansatte i turisterhverv og lokale iværksættere.”*

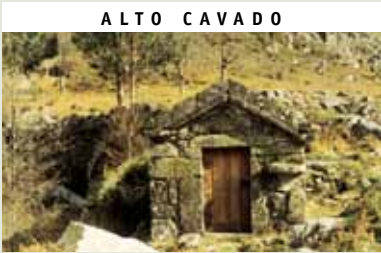
**Fritz-Olle Slotte,**  
projektchef



**Land:** Irland  
**Den gennemførte aktion:** “Lokalt festivalsforum”  
**Omkostninger:** 64.072 ECU  
**EU:** 22.661 ECU  
**Offentlige midler:** 11.411 ECU  
**Private midler:** 30.000 ECU

*“De mange ansøgninger om LEADER-medfinansiering fra arrangører af lokale begivenheder fik vor lokalaktionsgruppe til at iværksætte et ‘Lokalt festivalsforum’ for bedre at kunne strukturere støtten til arrangører af folkefester og andre kulturelle begivenheder. Forumet koordinerer den tekniske og finansielle bistand til projekterne, organiserer oplysningskampagner og opfordrer de arrangører, som er medlemmer, til at dele deres ideer og knowhow med de andre arrangører for at opnå bedre sammenhæng og kvalitet i programlægningen.”*

**Anton Baret,**  
LEADER-kordinator



**Land:** Portugal  
**Den gennemførte aktion:** Genopretning af landbrugsområdes natur- og kulturhistoriske arv  
**Omkostninger:** 264.340 ECU  
**EU og offentlige midler:** 171.821 ECU  
**Private midler:** 92.519 ECU

*“Vort lokalområde omfatter et stort antal konstruktioner af kulturel og etnografisk betydning: lader, kornkamre, tørreanlæg og andre vidnesbyrd om det traditionelle landbrug. LEADER-støtten til genopretningen af denne kulturarv drager fordel af den lokale identitet, skaber en stolthedsfølelse og bidrager i væsentlig grad til at gøre vor region mere attraktiv for befolkningen og de besøgende.”*

**José da Mota Alves,**  
formand for LEADER-gruppen





## Kort sagt...

**Yves Champetier, Direktør,**  
*Det europæiske LEADER-Observatorium*

### I fokus: Irland..... 4



*Den dynamik, der findes i Irlands økonomi, samfund og kultur, burde kunne hjælpe dette stadig meget landbrugsbaserede land med at modarbejde de tendenser, der truer de mest afsidesliggende områder af landet.*

### Et plus for den lokale udvikling: den natur- og kulturhistoriske arv ..... 7



*Michael Dower forklarer, hvorfor udnyttelsen af den natur- og kulturhistoriske arv er en uundværlig del af den lokale udviklingsproces. Tre LEADER-medarbejderes erfaringer.*

### Udnyttelsen af den natur- og kulturhistoriske arv i Frisland (Holland): Dette flade land, som er vort ..... 16



*Frisland vender sig mod nye aktiviteter for at sikre sig en bedre fremtid. Denne regions identitet og rige natur- og kulturhistoriske arv samt dens beliggenhed tæt ved større bycentre giver gode muligheder for udviklingen af kulturturismen.*

### Den natur- og kulturhistoriske arv i hjertet af udviklingen af Barbagia-Baronie (Sardinien, Italien): generobringen af rens midte..... 20



*Turisterhvervets udvikling langs med kysten synes at drøene det indre af Sardinien for kræfter. Udnyttelsen af disse områders naturlige, kulturelle og historiske arv kunne medvirke til at bremse denne tendens ved at trække de ferierende ind i baglandet og bringe lokale kvalitetsprodukter ud til kystzonen.*

LEADER-fremgangsmåden er en del af en langstrakt proces, da det for hvert landdistrikt drejer sig om at skabe en fremtid ud fra distriktets egne ressourcer. Af Kommissionens seneste forslag til den fremtidige politik for landdistriktsudvikling og til det nye fællesskabsinitiativ fremgår det, at der i de kommende år ikke vil være mangel på europæisk støtte, men at denne derimod vil blive forstærket for at hjælpe de landdistrikter videre, som har iværksat en bæredygtig udvikling. Dette var også, hvad kommissær Fischler gav udtryk for under LEADER-kollokviet i november 1997.

Temaet "landdistrikternes natur- og kulturhistoriske arv", som behandles i denne udgave, er en væsentlig del af denne langstrakte proces. Hvad enten arven har at gøre med natur eller kultur, landskaber eller arkitektur, historie eller kunst, så gælder det for de europæiske landdistrikter om at udnytte og inddrage disse værdier i en ny udvikling. For visse områder gælder det, at denne arv stort set er den eneste ressource, der kan danne grundlag for genudviklingsstrategien og viljen til at skabe en ny lokal identitet. Dette er for eksempel tilfældet med "Jorden, der synger" i Alentejo Centro (Portugal), "Gionos hjemstavn" i Sydfrankrig, lokalaktionsgruppen "Don Quijote" i Castilla La Mancha (Spanien) for blot at nævne et par stykker.

Mange LEADER-grupper har i deres lokaludviklingsprogram planlagt aktioner, som sætter den natur- og kulturhistoriske arv i centrum. Det drejer sig for eksempel om landsbyer, som man renoverer for at udnytte deres smukke arkitektur og for at forbedre de serviceydelser, befolkningen tilbydes. Eller det drejer sig om forladte bygninger, der restaureres med henblik på indkvartering af turister, som søger et områdes "rødder", eller som hjemsted for nyskabende aktiviteter. Andre steder afholdes traditionelle fester, som genoplives eller nye festarrangementer for at højne underholdningsniveauet og styrke samhørigheden mellem indbyggerne, men også for at drage fordel af den fornyede identitetsfølelse, som kan være til stor gavn for fremtiden.

Michael Dowers artikel, de spanske, franske og græske LEADER-medarbejderes udtalelser, reportagerne fra Frisland (Holland) og Barbagia-Baronie i Sardinien viser, hvordan vanskeligt stillede landdistrikter ofte med held søger at udnytte deres fortid til at skabe en bedre fremtid. Alle understreger de da også nødvendigheden af at styrke båndene mellem den natur- og kulturhistoriske arv og den lokale dynamik, så aktionerne i lokalområdet i sidste ende altid skabes af og for lokalbefolkningen, og så de kan bidrage til at skabe nye arbejdspladser og nye aktiviteter.

Den natur- og kulturhistoriske arv er ligeledes temaet i en lang række samarbejdsprojekter mellem forskellige områder. Fire LEADER-grupper har således slået sig sammen om at iværksætte et projekt centreret om en vej til Santiago de Compostela. To lokalaktionsgrupper i Irland og Skotland har besluttet sig for at etablere et samarbejde omkring klostre med indbyrdes tilknytning i de to områder. Flere lokalaktionsgrupper i Middelhavsområdet planlægger et samarbejde omkring seværdigheder fra det "gamle Grækenland" osv.

Sidst men ikke mindst kan udnyttelsen af den natur- og kulturhistoriske arv foranledige solidaritet mellem områder. Denne solidaritet har LEADER-grupperne i Umbrien og Marche i Italien vist et beundringsværdigt eksempel på. Disse to regioner blev i løbet af efteråret 1997 ramt af en række jordskælv, som både skabte kaos og usikkerhed i lokalbefolkningen, forårsagede stor skade på den kulturhistoriske arv og ødelagde dele af de konstruktioner, der var blevet opført med støtte fra LEADER. Støttet af Nobelprismodtager i litteratur, Dario Fo, opfordrer grupperne i de ramte områder alle medlemmer i LEADER-netværket til at medvirke i en solidaritetskampagne i alle de områder, der deltager i initiativet(\*).

Den natur- og kulturhistoriske arv udgør en central del af fornyelsesprocessen og dens mange facetter i de europæiske landdistrikter: solidaritet, samarbejde, forstærket eller fornyet identitet, nye arbejdspladser, nye aktiviteter, langsigtet planlægning. <

(\* ) Se rubrikken "LEADER i netværk" side 23.



I fokus

# Irland

Den dynamik, der findes i Irlands økonomi, samfund og kultur, burde kunne hjælpe dette stadig meget landbrugsbaserede land med at modarbejde de tendenser, der truer de mest afsidesliggende områder af landet.

**“Den grønne ø”** nyder godt af Golfstrømmen med sin placering i Atlanterhavet mellem 51. og 55. længdegrad. Den skaber et mildt klima og en lang dyrkningsperiode, begge fordelagtige for landbruget. Havvindene bringer regn med sig året rundt – op til 2.000 mm/år i de bjergrige områder i vest, 1.500 mm i den centrale del af øen og 750 mm på østkysten.

Republikken Irland (Eire), der udgør ca. 83% af øens areal, har en relativt lav befolkningstæthed (3,6 millioner indbyggere, svarende til 53 indb./km<sup>2</sup>) selv om der dog findes nogle få større byområder: Dublin (915.000 indb.), Cork (174.000) og Limerick (75.000). Den vestlige del af øen, hvor jorden generelt er mindre frugtbar, har gennem 150 år mærket en demografisk nedgang (affolkningen nåede op på 42% mellem 1891 og 1951) og dermed en endnu lavere befolkningstæthed.

## Landbruget dominerer

Landbruget er stadig en meget vigtig økonomisk sektor, selv om den i dag kun beskæftiger 10,6% af de erhvervsaktive og ikke repræsenterer mere end 10% af BNI og 24% af eksporten i 1994. Enge udgør 90% af det opdyrkede land. Landbruget er domineret af kvæg- og svineopdræt (80% af landbrugets indtjening). Mælk og okse-

kød står for hele 71% af den irske landbrugsproduktion, men produktionen af afgrøder vokser og bliver mere og mere varieret. Landet har ligeledes en meget effektiv svineproduktion (1.100.000 stykker). Hvad angår hesteopdræt, har Irland et godt ry på internationalt plan.

De forskellige dele af landet er ikke specialiseret i en bestemt aktivitet, og derfor finder man de fleste af landbrugsaktiviteterne mere eller mindre over hele landet. Meget ofte er der på én og samme gård opdræt af både malkekøer, ammekøer og får og samtidig produktion af foderafgrøder. Landbruget i det vestlige Irland er dog især beskæftiget med opdræt (kvæg, får), mens opfødelingen mest foregår på sletterne i det østlige Irland, hvor ensilageteknikken (som har erstattet den klassiske høhøst) har muliggjort en forbedring af de tekniske vilkår for opdræt og af kvaliteten i kvægbestanden. Fåreavl (6.000.000 stykker) finder man i hele Irland.

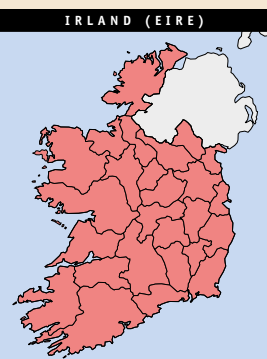
Hvor man for produktionen af havre, hvede og kartofler kan konstatere et stort fald i produktionen, går det fremad for byg og sukkerroer: bygproduktionen (den sydøstlige del af øen) er tolv gange så stor som ved 2. Verdenskrig. Dyrkning af grøntsager og humle er i fremgang i områderne uden for Dublin. På de centrale sletter sker en intensiv udnyttelse af tørv, der bruges som brændsel og som gødning i gartneri-sektoren.

Siden 60'erne er der sket en mærkbar modernisering af landbruget i Irland. Med Irlands indtræden i EF i 1973 skete der en stærk vækst. Siden indførelsen af kvoter i 80'erne er genplantning af skov blevet en ret betydningsfuld aktivitet.

Der findes cirka 149.500 bedrifter i alt. Gårdene råder i gennemsnit hver over 22 hektar, men to tredjedele af heraf har et areal på mindre end 20 hektar. De er meget mindre i de vestlige kommuner end på sletterne i det centrale Irland.

## “Den Keltiske tiger”

Siden 60'erne har den økonomiske udviklingspolitik især støttet den industrielle sektor og blandt andet opmuntret til etablering af udenlandske virksomheder ved hjælp af økonomiske incitamenter, der tilpasses til regionale økonomiske mål (for eksempel er hjælpen til virksomheds-etablering større i den vestlige del af landet). Denne erhvervsfremmende politik fortsatte helt op i 80'erne. Den har været medvirkende til en kraftig ekspansion i sektorer som f.eks. kemi, farmakologi, telekommunikation og



**Areal:** 68.895 km<sup>2</sup>

**Udnyttelse af jorden:** Skove: 5.890 km<sup>2</sup> • Landbrugsjord: 43.890 km<sup>2</sup>

**Befolkning:** 3.626.087 indbyggere (1996)

- 20 år: 36,18% • + 60 år: 15,24%

**Befolkningstæthed:** 53 indb./km<sup>2</sup> (EU: 115 indb./km<sup>2</sup>)

**BNP/indbygger (1996):** 14.515 ECU (EU: 18.074 ECU)

**Ledighedsprocent (1996):** 12,87% (EU: 10,9%)

**Distrikter der er berettigede til støtte fra strukturfondene (1995-1999)**

**Mål nr. 1:** 68.895 km<sup>2</sup>, 5,62 milliarder ECU

**Landdistriktskarakter (1996)**

**“Landbefolkning”:** 48% af hele befolkningen (EU: 14%)

**Landbrug, skovbrug og fiskeri:** 8,3% du BNP

**Bedrifternes gennemsnitsstørrelse:** 22 ha (EU: 16,4 ha)

**Turisme:** 5,5% du BNP;

108.700 arbejdspladser (8,3% af den erhvervsaktive befolkning)

højteknologi. En helt ny industriel sektor har også været inde i en kraftig vækst, nemlig industrien for komponenter og mikroelektronik – Irland hører her til blandt verdens fem største producenter. Turismen har udviklet sig betydeligt (3.681.000 besøgende i 1994), blandt andet som følge af en gunstig politik på området. Republikken Irland er på én og samme tid en medlemsstat og en region i Den Europæiske Union. Den henhører udelukkende under Mål nr. 1, men har dog en kraftig økonomisk vækst sammenlignet med dens europæiske partnere. Det irske BNP er vokset 3-7% om året i det seneste årti. Ved Irlands indtræden i EF lå dets BNP på knap 61,8% af fællesskabsgennemsnittet, mens det nu udgør 80,3% af gennemsnittet for Unionens femten medlemslande. I samme tidsrum er emigrationen faldet en smule og urbaniseringen har accelereret. Irland med øgenavnet "Den Keltiske tiger" oplever i øjeblikket et sandt økonomisk "boom", der dog ikke kommer hele landet til gode. De afsidesliggende dele af landet har stadig store problemer. Tilbagegangen i landbruget fordrer en større diversificering af landdistrikternes økonomi, navnlig i de områder, som er udsat for konstant affolkning, og visse områder i nordvest, hvor den primære sektor endnu beskæftiger 70% af de erhvervsaktive. Der er tidligere gennem et omfattende lovindgreb gjort forsøg på at forbedre situationen for landboerne ved at give de mindst bemedlede af de små forpagtere adgang til at eje jord, udvidelse af meget små landbrug, forbedring af infrastrukturen (blandt andet vand- og elforsyning) og støtte til familier fra de overbefolkede kystområder til at etablere sig på de centrale sletter. Dette til trods har de unge fortsat udvandringen fra landområderne, hvilket har udvidet kløften mellem landet, hvor en vis livskvalitet er truet, og byen (Dublin og Cork), hvor arbejdspladser, tjenesteydelser og offentlige og private beslutningstagere er koncentreret.



Ombygning af en gammel vandmølle til et erhvervsfremmecenter (LEADER-området Wexford)

### Et "naturland" med en ung og veluddannet befolkning

Den "grønne ø" nyder godt af sit udbredte image som "naturland": Irland er relativt lidt forurenet som følge af den forholdsmæssigt sene industrialisering, baseret på moderne og "rene" virksomheder. Det forhold, at det naturlige miljø er så godt bevaret, sikrer en fødevarerproduktion af høj kvalitet og store grønne områder til fritidsaktiviteter til gavn for både fastboende og gæster. Irland opdyrker med sin store natur- og kulturhistorisk arv også en stærk lokal identitet. 41% af befolkningen er under 25 år og 24% under 15 år. Kvaliteten i det irske uddannelsessystem medfører, at de unge er åbne over for nye beskæftigelsesmuligheder og livsformer. Og landdistrikterne er netop områder, hvor nye former for beskæftigelse kan opstå, blandt andet inden for nye kommunikationsteknologier. I nogle år har man endvidere kunnet konstatere, at offentlige serviceorganer og udviklingsorganisationer har etableret sig i landdistrikterne.

### LEADER II – fokus på udviklingen af lokalsamfundet og på partnerskaber

LEADER II-programmet er en videreførelse af LEADER I, som fungerede særdeles godt i de 16 deltagende irske distrikter mellem 1991 og 1994. På nuværende tidspunkt arbejder 34 lokalaktionsgrupper og 2 andre kollektive aktører inden for rammerne af LEADER II i Irland. De to andre kollektive aktører er turistforeninger ("Irish Country Holidays" og "Irish Farmhouse Holidays"), der er specialiseret i markedsføring af landturisme. Den gennemsnitlige befolkningsstørrelse i de irske LEADER-distrikter er 65.000 indbyggere.





## Noel Davern T.D., Statssekretær i landbrugs- og fødevareministeriet med ansvar for landdistriktsudvikling

**Hr. minister, sammenlignet med situationen i mange andre europæiske lande går det vældig godt for den irske økonomi, og den internationale presse har givet Deres land øgenavnet "Den keltiske tiger". Men kommer dette boom, som Irland oplever i øjeblikket, også landdistrikterne til gode?**

Den irske økonomi har fortsat en helt uhørt vækst, der i 1997 udgjorde 9% i reelle tal, og skønnet for 1998 ser igen meget lovende ud med en realvækst, der kan nå 6%.

Generelt set kommer denne velstand landdistrikterne til gode. Landbrugs- og fødevaresektoren har været inde i en god udvikling og repræsenterer stadigvæk, selv under denne kraftige udvikling, 14% af BNP og arbejdspladserne. Irlands lave inflations- og renteniveau kommer naturligvis alle til gode og bidrager væsentligt til at fremme investeringerne.

På trods af den økonomiske fremgang er der stadig områder, især de meget afsidesliggende, der har akutte udviklingsproblemer. Industrien etableres i stadig højere grad i byerne eller i de omkringliggende områder, hvilket stiller landdistrikterne i en meget vanskelig situation, når det gælder om at bekæmpe langtidsarbejdsløsheden, og til at de små samfund kan klare sig selv økonomisk set.

**Hvilke overordnede emner og udfordringer står landdistrikterne i Irland over for i øjeblikket?**

Som i andre regioner i EU har landbruget også i Irland traditionelt været hjørnestenen i landdistrikternes økonomi. Igenem de forgangne 25 år har vi set et stort fald i antallet af bedrifter og antallet af arbejdspladser i landbruget. Internationale handelsaftaler og ændringer i EUs politikker lægger yderligere pres på landbruget og mindsker det bidrag, det generelt kan yde til landdistrikternes økonomi.

Landdistrikter lider under deres isolation og under ikke at kunne gøre brug af stordriftsfordele. Det gør det sværere for dem at skabe eller blot opretholde arbejdspladser i industrien. Det er derfor ikke overraskende, at befolkningstallet i mange af vore landdistrikter er faldende, og at befolkningen bliver gradvist ældre.

Miljøbevidsthed er med rette blevet et mere og mere centralt tema, og miljøbeskyttelse er en vigtig faktor for landdistriktsudviklingen. Vi må sikre os, at udviklingen i landdistrikterne er bæredygtig, så vore ressourcer ikke misbruges til gavn for den nuværende generation, men på bekostning af kommende generationer.

### Ledende administrator for LEADER II:

Mr. Tony Burke

Rural Development Division,

Department of Agriculture and Food,

Agriculture House, Kildare Street, Dublin 2, Ireland.

Tlf.: +353 1 607 2000

Fax: +353 1 676 4555

### National enhed for drift af LEADER-netværket:

LEADER II Irish National Networking (LINN) Service

c/o Mary Sweetman

Molyneux House, Bridge Street, IRL-Dublin 8.

Tlf.: +353 1 475 32 99

Fax: +353 1 475 20 44

E-mail: [info@leaderii.ie](mailto:info@leaderii.ie)

Internet: [www.leaderii.ie](http://www.leaderii.ie)

**Som det allerede var tilfældet med LEADER I, ser LEADER II-initiativet ud til at være en særlig stor succes i Irland. Hvordan forklarer De denne succes?**

Der er ingen tvivl om, at LEADER har bidraget til at genoplive vore landdistrikter. Grunden til initiativets store succes og den entusiasme, det har vakt, skal findes i programmets græsrodsfilosofi, som gør det muligt for lokalsamfundene selv at involvere sig direkte i udviklingen af deres egne områder. I dette program har lokalsamfundene mulighed for at definere deres behov og for at samarbejde om udviklingen af ideer og gennemførelsen af projekter. Lokalsamfundene har med denne mulighed fået en saltvandsindsprøjtning. LEADER har altså givet dem større selvtillid og en fornemmelse af at have skæbningen i deres egne hænder. LEADER har udnyttet og forstærket "ånden" i lokalsamfundene, og LEADER-grupperne viser stor entusiasme og engagement i forhold til deres opgaver. Programmet har i Irland vist, at når bare disse lokalsamfund får chancen, er de mere end villige til at bidrage til deres egen udvikling på en meningsfuld måde.

LEADERs græsrodskoncept passer perfekt til forholdene i Irland. Vi har lange, stolte traditioner for, at befolkningen frivilligt tager del i lokalsamfundets udvikling. Irlands landboere har altid været parate til at bidrage til en forbedring af levevilkårene og det lokale, sociale, kulturelle og økonomiske liv. Det er en del af vor kultur at yde en stor frivillig indsats for at stille tjenesteydelser til rådighed for de dele af befolkningen, der er dårligere stillet, og at tage del i både de formelle og de uformelle strukturer, der understøtter denne indsats. LEADERs succes i Irland skyldes i høj grad denne frivillige indsats for lokalsamfundet.

**Har De særlige forventninger til det nye fællesskabsinitiativ for udvikling af landdistrikter?**

Europa-Kommissionen fremsatte i Agenda 2000 et forslag til et nyt initiativ til udvikling af landdistrikter, hvilket jeg uforbeholdent hilser velkommen. Jeg håber, at initiativet vil blive udbredt til alle vore landdistrikter med udgangspunkt i det succesfulde græsrodskoncept, som LEADER hidtil har anvendt. Det er af afgørende betydning, at overgangen fra LEADER II til det nye initiativ sker så uproblematisk som muligt, og at den drivkraft og det engagement, der har udviklet sig, ikke tabes på gulvet. Jeg vil bestemt opfordre Europa-Kommissionen – og her vil jeg gerne lykønske kommissær Fischler med kollokviet i Bruxelles i november, som ydede et nyttigt bidrag – til snarest at fremlægge sine forslag for at undgå, at der opstår en pause, inden det nye initiativ gennemføres. <



## Et plus for den lokale udvikling Den natur- og kulturhistoriske arv som ressource

**For de, som ønsker at fremme landdistrikternes overlevelse, er der måske hjælp at hente i distrikternes arv fra fortiden. Natur- og kulturhistorisk arv og lokaludvikling bør gå hånd i hånd og bistå hinanden.**

**AF MICHAEL DOWER [\*]**

**Europas landdistrikter** råder over en rig, naturlig og menneskeskabt natur- og kulturhistorisk arv. Denne arv er mangfoldig og omfatter vild flora og fauna, naturligt forekommende og menneskeskabte landskaber, byer og landsbyer med alle deres rigdomme i form af millioner af historiske og traditionelle bygninger og en lang række andre kulturgenstande som for eksempel kirkegårde, broer, vindmøller og stenmure.

Udover denne fysisk tilstedeværende arv er der også en stor rigdom af nedarvet kultur – befolkningernes historie, deres folkløse og sprog, deres traditioner inden for musik og dans, mad og drikke, kunst, håndværk og industri. Denne natur- og kulturhistoriske arv varierer meget fra område til område. Den giver hver egn sit eget lokale

særpræg, som de lokale indbyggere kan være stolte af, og som kan være en attraktion for dem, som besøger egnen.

Denne artikel fokuserer på, hvordan denne store arv, og navnlig den fysiske arv i form af bygninger og andre kulturgenstande, kan udnyttes til fordel for den lokale udvikling.

[\*] **Michael Dower** er Generalsekretær for ECOVAST (The European Council for the Village and the Small Town), det europæiske råd for landsbyer og småbyer, som er et europæisk netværk, der arbejder for at beskytte den natur- og kulturhistoriske arv. Han er gæsteprofessor i egnsplanlægning på Cheltenham & Gloucester College, England.





Humletørringsanlæggene er en del af en "lille" natur- og kulturhistoriske arv i Kärnten (Østrig)

## Stolthed og kontinuitet

De bygninger og andre monumenter, vi arver, blev skabt med et socialt, økonomisk og kulturelt formål af tidligere generationer. De repræsenterer kernen i fortidens lokaludvikling. De er et stort økonomisk aktiv og kilde til inspiration for nutidens lokaludvikling.

Lokaludviklingskontorer bør opmuntre lokalbefolkningerne til at føle stolthed over deres arv og videreføre de processer, som skabte arven, i de tilfælde hvor denne kan opfylde moderne behov.

Stolthed over arven og kontinuitetsfølelsen opstår ikke automatisk i den europæiske landbefolkning. Måske ser en generation, som er vant til moderne byggematerialer, skøvt til traditionelle bygninger. Folk ønsker måske at vende det arbejdskrævende liv ryggen og vælge moderne teknikker.

I mange områder har disse følelser givet anledning til, at man er gået langt udenom traditionelle byggeteknikker og håndværkstraditioner, og dette har forårsaget forsømmelse eller opgivelse af mange gamle bygninger og monumenter i landskabet. Men de opståede modsætninger og fejlkonstruktioner har ofte i løbet af kort tid ført til en omvurdering af traditionerne og en ny stræben efter kontinuitet.

Andre steder har udviklingen været præget af kontinuitet, og denne er nu en del af lokaludviklingen. I det centrale Sverige er en stor del af landet for eksempel dækket af skov, og tømmeret fra skoven har dannet grundpillerne i både den lokale økonomi og den lokale byggetradition. De fleste af beboelserne og andre bygninger er lavet i en bjælkehyttekonstruktion eller med træskelet. Disse traditioner er i dag videreført i en

moderne form. Foruden de store, automatiserede savværker, som fremstiller tømmer til såvel eksport som til brug i Sverige, findes der små savværker, som fremstiller vægbjælker af stammer. Faglærte arbejdere bruger disse vægbjælker til at fremstille bjælkehyttekonstruktioner til hyggelige, moderne hjem. Tømmerets værdi stiger, der skabes jobs i savværkerne og på byggepladserne. I Gyslinge Bruk (Gävleborgslän) er en række traditionelle træskelethuse blevet omdannet til et rådgivningscenter, hvor ejere af sådanne huse kan komme og se de traditionelle måder, hvorpå sådanne huse udstyres og indrettes, og de kan købe materialerne til dette. I Stora Kopparberg (Vestsverige) er der stadig ansat folk til produktion af den berømte, falurøde maling, som bruges som træbeskyttelse på gårde i hele Sverige.

I Bretagne (Frankrig) var de traditionelle bygninger solide, med skrå gavle, granitomkransede døre og vinduer og møbler af egetræ eller andre hårde træsorter. I dag er husene oftest større, men rammerne er stadig af granit og møblerne af hårdt træ, hvilket giver arven kontinuitet og skaber jobs til stenbrudsarbejdere, skovarbejdere, tømrere og møbelsnedkere.

I Nordengland, i Peak National Park, er landskabet oversået af kalkstensmure, som i århundreder på effektiv vis har holdt kvæg og får inde på markerne. I de seneste årtier har forandringer i landbrugets arbejdsmetoder fået mange landmænd til at opgive murene og erstatte dem med hegn, som både er grimme og har en kortere levetid end murene. Nationalpark-myndigheden, der ønskede at bevare det traditionelle landskab med dets monumenter, sikrede sig midler fra regeringen til at betale landmændene for at reparere og vedligeholde murene. Dette har bidraget til at forbedre dette stenmurslandskab og har skabt ca. 20 fuldtidsjobs for håndværkere med speciale i murbygning.

## Nyt liv til gamle bygninger

Lokaløkonomien gennemgår perioder med skiftevis vækst, nedgang og forandring. I perioder med vækst skabes et overskud af nye bygninger, som er konstrueret til specielle formål. I perioder med nedgang eller forandring kan det ske, at disse bygninger tilpasses til andre formål, ikke anvendes optimalt eller slet ikke finder anvendelse. I dag er sådanne bygninger et økonomisk aktiv, der ofte egner sig godt til at blive brugt i nutidens bestrebelser på at stimulere lokaløkonomien til ny vækst.

Restaurerede kalkstensmure (Peak District, Det Forenede Kongerige)





I L'Isle-Crémieu i Isère i den franske region Rhône-Alpes forårsagede økonomisk nedgang en affolkning af området. Mange hundrede historiske stenhuse stod enten tomme eller blev ikke udnyttet optimalt. I 1980'erne fik et stort lokalt udviklingsprogram så støtte fra et nationalt kontor for forbedring af boligstandarden, ANAH (*Agence Nationale pour l'Amélioration d'Habitat*). ANAH finansierede lokale arkitekters faglige undersøgelse af, hvilke af de tomme bygninger der egnede sig til udlejning. Man fandt således frem til ca. 1.000 bygninger, hvis ejere ANAH tilbød at hjælpe med at finansiere 50% af kapitaludgifterne til renovering og istandsættelse til udlejningsformål. Ligeledes gik L'Isle-Crémieu kommune ind og tilbød hjælp til finansieringen af udgifterne til bevaring af nogle af husenes historiske karakter. Den resterende del af udgifterne betalte ejerne selv. Herefter kunne de fra de lokale myndigheder opnå tilladelse til af de nye lejere at opkræve en leje, der stod i et rimeligt forhold til disse udgifter.

Et lignende initiativ blev for 30 år siden taget af den skotske nationale fond med dens Fond til Forbedring af Små Huse. Fonden var optaget af den dårlige stand, som mange af de traditionelle huse på fiskerihavnene langs Fife kysten var i. Den købte nogle af husene, restaurerede dem og solgte dem derefter på betingelse af, at de nye ejere skulle bevare husenes karakter. Dette initiativ satte andre organer i gang med aktioner, der havde til formål at puste nyt liv i områdets dårlige økonomi.

Tyskland kan fremvise mange eksempler på gamle bygninger, der er blevet tilpasset nye formål. For eksempel har "Förderkreis Alte Kirchen" (Stiftelse for gamle kirker) i Hessen taget direkte del i bevaringen af små, historiske kirker, der var blevet overflødige, og har sørget for, at de blev brugt til andre formål, som for eksempel kulturcentre eller forsamlingshuse. I Buxtehude i Niedersachsen er der i byens historiske mølle (et imponerende bygningsværk i flere etager lige midt i byen) lavet forretninger, restaurant og hotel. Mest bemærkelsesværdig er dog et landsdækkende projekt, hvor traditionelle landbrugsbygninger, der som følge af omlægningen i landbruget ikke længere bruges til deres oprindelige formål, bygges om til moderne boliger på en sådan måde, at deres historiske karakter bevares. Dette projekt har fået betydelig støtte fra mange organisationer, der tilbyder de enkelte ejere teknisk rådgivning vedrørende restaurering, ombygning og vedligeholdelse af sådanne bygninger.

Gamle bygninger kan – alt afhængig af opfindsomhed og fantasi – finde meget forskelligartede nye anvendelsesområder. I Østrig danner annektsbygningerne på Kornberg slottet rammerne om lokaludviklingskontoret for Feldbach (Steiermark). Køldrene og kasernerne på Citadellet i Blaye, nord for Bordeaux (Aquitaine, Frankrig), huser nu både de årlige møder i de lokale vinbønders sammenslutning og kontoret for den europæiske

## "På sporet af den natur- og kulturhistoriske arv"

Der er ikke kun landene i den Europæiske Union, der søger at udnytte den natur- og kulturhistoriske arv til fordel for befolkningen og den lokale økonomi med henblik på at skabe bæredygtig turisme. Projektet "På sporet af den natur- og kulturhistoriske arv" omfatter to landdistrikter i Central og Østeuropa: Dolenjska/Bela i Slovenien og Dobruja i Bulgarien.

Vandrestierne gennem den natur- og kulturhistoriske arv, som begge er sat i værk af ECOVAST, Ecotourism Ltd og PRISMA, får økonomisk støtte fra både Europa-Kommissionens Generaldirektorat XXIII (med ansvar for erhvervs-politik, handel, turisme og samfundsøkonomi) og fra de regionale myndigheder i de to berørte pilotområder.

Ifølge projektets medarbejdere er en "vandresti gennem den natur- og kulturhistoriske arv" et "netværk af regionale natur- og kulturseværdigheder med en særegen identitet, og som kan danne ramme om ferieophold af en uges varighed". I hver af de to regioner har projektholdet udpeget de lokaliteter, der vil kunne tiltrække besøgende. Efter aftale med ejerne og beboerne er kun de områder, som har tilstrækkelig kapacitet til på tilfredsstillende måde at kunne modtage de besøgende, blevet valgt ud. En detaljeret markedsundersøgelse blev derefter udført for at finde frem til potentielle kundetyper. En skitse over mulige ruter blev udarbejdet, hvorefter befolkningen og de lokale myndigheder blev spurgt til råds mht. tilpasning og endelig godkendelse af stierne.

Denne fremgangsmåde har ført til oprettelsen af lokale foreninger ("Heritage Trails Associations"), som samler alle aktører, der har med disse stier at gøre, under sig. Projektmedarbejderne hjælper disse foreninger blandt andet ved at fremme og markedsføre stierne og fastsætte kvalitetsnormer for overnatningsmuligheder og turistattraktioner. Vandrestien i Slovenien var klar til at blive markedsført ved den internationale turistmesse (World Tourism Fair) i London i november 1996. Den bulgarske vandresti blev færdiganlagt i løbet af sommeren 1997, og markedsføringen af den blev iværksat i efteråret. Flere turarrangører har allerede konstateret en interesse for de to destinationer. Der er udgivet en "Manual til Vandrestier gennem den natur- og kulturhistoriske arv" (\*), som giver en detaljeret beskrivelse af aktionen. Ved seminaret, der blev afholdt inden for rammerne af dette projekt i april 1997 i Slovenien, deltog ca. hundrede personer. Deltagerne, som kom fra 22 forskellige lande, var alle enige om, at ideen med at anlægge sådanne stier gennem den natur- og kulturhistoriske arv giver udviklingen af turismen i landdistrikterne i især Central- og Østeuropa gode udsigter. <

(\*) "Manual on Heritage Trails". På engelsk. Kan fås ved henvendelse til ECOVAST, c/o CCRU, Cheltenham & Gloucester College, Swindon Road, Cheltenham, GL50 4AZ, England (UK). Tlf.: + 44 1242 544 031 – Fax: + 44 1242 543 273.



Uddannelse til træbilledhugger  
(Serranía de Ronda, Spanien)

- konference for vindyrkende regioner. Ubenyttede bygninger på slottet i Kilkenny i Irland blev i 1960'erne omdannet til brug for det regeringsstøttede Irish Design Centre, som udviklede ideer og teknikker til nye produkter af høj kvalitet til styrkelse af nationaløkonomien. Nu bruges centeret til efteruddannelseskurser i håndværksfag, som arrangeres af det irske håndværksråd (Crafts Council). I Devon i England huser den gamle vandmølle i Bovey Tracey det lokale håndværkerlaugs (Devon Guild of Craftsmen) butik og permanente udstilling. Disse skaber PR for mange højt kvalificerede håndværkere i hele distriktet. I Hope i Derbyshire har Peak Park Trust reddet historiske landbrugsbygninger fra forfald, og de er i stedet blevet omdannet til et teleservicecenter og række små værksteder. Når gamle bygninger skal anvendes til et nyt formål, kræves der ikke blot arkitektbistand, men også finansiel og juridisk snilde. I Totnes i Sydvestengland lå et kompleks af pakhuse fra det 19. århundrede øde og ubenyttet hen. De lokale myndigheder nægtede at tillade nedrivning af bygningerne på grund af deres arkitektoniske værdi. En gruppe lokale beboere dannede en almennyttig fond og samlede via legater og lavrentelån penge nok sammen til at kunne købe ejendommen. Dernæst dannede de et kommercielt selskab med en egen risikovillig kapital på 250.000 ECU. Dette selskab lejede bygningerne fra fonden og sikrede yderligere 250.000 ECU i banklån. Det samlede beløb på 500.000 ECU blev brugt til at gennemføre første fase af restaureringen og ombygningen. Lokalerne blev fremlejet, og med betaling

af et engangsbeløb for hver fremlejekontrakt rejstes 500.000 ECU til næste fase af byggearbejdet. Da dette var tilendebragt blev fremleje-proceduren gentaget, hvilket fremskaffede pengene til den tredje og sidste fase af arbejdet. Da alle bygningerne var restaureret og fremlejet som butikker, lejligheder, kontorer og restaurant solgte selskabet sin hovedlejekontrakt til et investeringsselskab, tilbagebetalte sit banklån og betalte aktionærerne. Ejendommene, som tidligere lå øde hen, huser nu forretninger, som beskæftiger mere end 25 personer, og 12 boliger. Fonden har nu iværksat andre restaureringsarbejder i byen.

## Natur- og kulturhistorisk arv og turisme

En stor del af de lokale udviklingsprogrammer går ud på at fremme turismen. Mere end 42% af alle investeringer foretaget i LEADER I-programmet er af den art. Denne fokusering på turismen afspejler en bekymring, som ligger de fleste regeringer og mange lokale myndigheder på sinde, nemlig at diversificere turisterhvervet ved at få turisterne til at besøge ikke blot kystområder og storbyer, men også mindre byer og landområder. Men landturisme er forskellig fra kystturisme. Ved kysten er hovedattraktionen alle steder havet og sandstrandene. I landområderne er turisten nok mere interesseret i det, der særligt karakteriserer det enkelte lokalområde. Den natur- og kulturhistoriske arv i alle dens former er det, der skaber dette lokale særpræg.

Hvis man bladrer i turistbrochurer fra et hvilket som helst landdistrikt i Europa, vil man se, at den natur- og kulturhistoriske arv igen og igen optræder som et centralt emne i markedsføringen. Man siger om området, at det *"er rodfæstet i historien... er rigt på naturoplevelser... har farverige fester og festivaler... traditionelt håndværk, lokal madkultur og særlige vine (eller andre drikkevarer)"*. Sådanne brochurer er nemme at skrive. Udfordringen ligger i at leve op til det, der står i dem. Turisten skal rent faktisk kunne gå ud og opleve, besøge, se og købe det, som er lokalt og særegent. Og dette kræver, at man på en behødvendig og original måde gør brug af den natur- og kulturhistoriske arv i lokaludviklingsprogrammer, som for eksempel LEADER.

Heldigvis råder landdistrikterne i Europa over et væld af turistattraktioner eller -programmer, som bringer gæsterne i direkte kontakt med denne arv, hvilket hjælper med til at bevare den og støtte lokaludviklingen. Tag for eksempel indkvarteringen af turister. I hele Europa tilbydes turister alle former for overnatningsmuligheder i historiske og traditionelle bygninger. I den mere luksuriøse ende ligger nogle af de portugisiske *posadas* eller de spanske *paradors*, som giver gæsterne mulighed for at opleve livsstilen i slotte, paladser eller herregårde. Interesseorganisationen "Europe des Traditions", som blev grundlagt i juni 1997 på initiativ af den portugisiske LEADER-gruppe **Vale do Lima**, er et partnerskab mellem fem nationale turistorganisationer, der har specialiseret sig i eksklusive overnatningsmuligheder: "Wolsey Lodges" (Storbritannien), "The Hidden Ireland", "Chambres d'Amis du Benelux", "Château Accueil" (Frankrig) og TURIHAB/Solares de Portugal. Foreningens formål er at fremme turisme i traditionelle bygninger og bevare disses historiske værdi.

I Storbritannien tilbyder Landmark Trust ferieboliger af



høj kvalitet i en lang række forskellige bygninger, der er interessante pga. deres arkitektur eller søregenhed. Pengene, der tjenes ved denne aktivitet, går til vedligeholdelse af bygninger med lokale håndværkere som arbejdskraft. På øen Hydra i Grækenland er en fabrik, hvor der tidligere produceredes svampe, blevet ombygget og udvidet, og den huser nu et hotel af særlig høj standard.

En stor del af de 19.000 gæstgiverier, som markedsføres af Gîtes de France, er ombyggede landbrug eller landsbyhuse med lokalt særpræg. Dette gør sig også gældende for de fleste overnatningsmuligheder på bondegårde, som markedsføres af Urlaub auf dem Bauernhof ("Bondegårdsferie", Tyskland), Agriturismo (Italien), Privetur (Portugal), Irish Farm Holidays og tilsvarende organisationer i andre europæiske lande. Visse af disse er indrettet, så turisterne selv kan lave mad, andre er baseret på det engelske bed & breakfast princip eller den franske pendant, "chambres d'hôtes". Denne omfattende bondegårdsferie-industri skaffer betydelige direkte indtægter til landdistrikterne og økonomien i landbrugsområderne, og fremmer de sociale kontakter mellem landbefolkningen og gæsterne fra byområderne. Overnatningsmuligheder af mere beskeden art forefindes i mange hundreder af vandrerhjem indrettet i slotte, herregårde, møller og andre bygninger overalt i Europa. Et godt eksempel er Kasteel Westhove i Domburg i Holland. I England udgør et stadig større antal campinghytter en billig overnatningsmulighed for arbejdere, puster nyt liv i ubenyttede gårdhuse og giver en beskedne ekstraindtægt til landmændene.

I lavindkomstområder kan det være svært for ejere af ubenyttede bygninger at fremskaffe kapital til at ombygge bygningerne til turistformål. Under sådanne omstændigheder kan det ske, at bygningerne opgives eller købes af folk, der ikke er fra egnen til brug som feriebolig, hvilket kan skaffe lokalområdet lidt indtægter. Her kan det være nødvendigt, at et lokalt udviklingskontor tager initiativet.

I LEADER II programmet for Salento-halvøen i Syditalien lavede **Capo Santa Maria** di Leuca-gruppen en aftale med ejerne af en halv snes ubenyttede huse i den his-

toriske by Specchia (Apulien). LEADER-gruppen har underskrevet en lejekontrakt med en løbetid på ti år for husene, der er restaureret og ombygget til moderne boliger ved hjælp af LEADER-bistand. Gruppen markedsfører dem som ferielejligheder, og nettoindkomsten går til husejerne. Efter ti år gives de tilbage til ejerne, som så kan vælge, om de fortsat vil anvende dem til turistformål, eller om de vil bruge dem til andre formål. Der er også oprettet et turistinformationscenter og en restaurant, der har åbent året rundt. Et lignende initiativ er iværksat i Ambelakia i Thessaloniki (Grækenland) for at udnytte ca. 300 forsømte eller ubenyttede huse i landsbyen.

Andre dele af den natur- og kulturhistoriske arv bruges også i høj grad til at skabe attraktioner og aktiviteter for turister. Mange steder er dette en ret passiv proces, i og med at turister kan nøjes med at besøge et slot, en kirke eller et andet monument, uden nogen nærmere forklaring af monumentets historiske baggrund, at underholde eller at sikre, at turisterne bidrager til lokaløkonomien. Andre steder udbydes attraktioner i den modsatte ende af skalaen, hvor et stykke af den lokale arv danner grundlag for en overvejende sagnomspunden eller forfalsket attraktion, der fungerer som "pengemas-kine". Dette kan let føre til et misbrug eller en forvrængning af den ægte lokale natur- og kulturhistoriske arv.

Men mellem disse to yderpunkter findes et stadig større antal virksomheder, som forsøger at beskytte historiske bygninger eller andre monumenter i den natur- og kulturhistoriske arv, at formidle dem til turisterne på en levende og ægte måde og at skabe jobs og indtægter til den lokale befolkning. Eksemplerne spænder lige fra *økomuseer* i Frankrig, landsbyen Alborobello (Apulien, Italien) med dens bemærkelsesværdige *trulli* huse med spidse stentage og et bredt udvalg af "farm houses" og kulturhistoriske haver, som i Storbritannien åbnes for offentligheden takket være National Trust, herunder National Trust for Scotland.

Havnen i Morwellham ligger ved floden Tamar, ca. 30 kilometer inde i landet fra Plymouth i det sydvestlige England. Havnen, der for 900 år siden blev anlagt af munkene i Tavistock klosteret, eksporterede tin fra Dartmoor, og da

■ Stråtekte tage kræver særlig knowhow

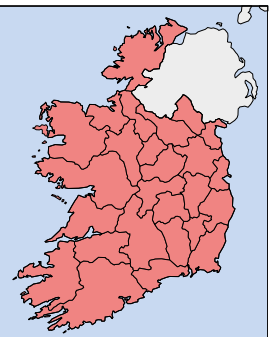




Ombygning af en gammel mølle til forsamlingshus (Kavala, Grækenland)

man i det 19. århundrede opdagede en stor kobbermalmforekomst i et område nær havnen, blev havnen kraftigt udbygget. Da kobber- og arsenikforekomsterne omkring år 1900 var brugt op, blev havnen lige så stille opgivet. I 1960'erne var den helt dækket af dyndaflejringer og bevoksning som et mayatemple i junglen, og Tamardalens lokaløkonomi var næsten helt brudt sammen. I 1969 blev havnen overtaget af en lokal fond med henblik på at bevare og fremvise historiske monumenter og få turistindtægter til dalen. Siden har private, regeringen og EFRU investeret over 2 millioner ECU i at bevare historiske monumenter og tilvejebringe faciliteter til de besøgende. Havnens historie forklares for de besøgende på en levende måde via forskellige medier og af personale udklædt i historiske kostumer. Hvert år kommer der nu ca. 100.000 besøgende til Morwellham, hvilket giver fonden mere end 1 million ECU i indtægter. Disse besøgende tilfører i øvrigt også flere penge til den lokale økonomi end før. Fonden alene beskæftiger 20 personer fast hele året og 50 i højsæsonen. En fordel ved turisme betragtet som sektor i den lokale økonomi er dens mobilitet. Turisterne ønsker at besøge mange forskellige steder og giver gerne penge ud undervejs. Mange dele af den natur- og kulturhistoriske arv hænger sammen på en eller anden måde eller kan kombineres i turist- eller temaruter (se artiklen "På sporet af den natur- og kulturhistoriske arv"). Som eksempel ses pilgrimsstierne, som de der mødes i Santiago de Compostela i Spanien, damptogsjernbanerne, som er meget populære blandt besøgende i Det Forenede Kongerige, Belgien og Frankrig, kanalerne og de floder, der kan sejles på, som udgør de historiske samletråde i mange lande, og vinruterne, der er blevet anlagt så mange steder i Europa.

I Barenton i den franske regionalpark Normandie-Maine er et antal traditionelle gårdbygninger af parkmyndighederne omdannet til "Æble- og pørehuset". I dette center kan besøgende høre om de lokale traditioner vedrørende frugtdyrkning og produktionen af cider, calvados, poirée og andre drikke. Turister, som besøger området i bil, kan køre ad ruter fra gård til gård, og her får de mulighed for at smage på og købe frugter og drikkevarer. Således optages de penge, de besøgende giver ud, i den lokale økonomi.



## Partnerskab

Den natur- og kulturhistoriske arv kan altså opfattes som et aktiv i lokaludviklingen. Fortiden kan være til gavn for fremtiden. Men denne proces bør ikke kun gå den ene vej. Hvis den lokale udvikling skal være virkelig bæredygtig, må fremtiden også hjælpe fortiden! Den natur- og kulturhistoriske arv er en værdi i sig selv, som er lige så vigtig som de nulevendes velbefindende. Den repræsenterer både befolkningens fælles fortid og en potentiel ressource langt ud i fremtiden. Hvis vi forstår den ret og bruger den fornuftigt, behøver den natur- og kulturhistoriske arv ikke at hæmme opfyldelsen af moderne behov. Nutidens lokaludvikling bør foregå således, at arven både anvendes, bevares og forstærkes.

Den natur- og kulturhistoriske arv og lokaludviklingen bør ses som elementer, som kan være til indbyrdes hjælp. Der bør være et tæt samarbejde mellem de organisationer og privatpersoner, der forsvaret arven, og de, som fremmer lokaludviklingen. Lokaludviklingsprogrammer bør tage hensyn til den natur- og kulturhistoriske arv, sikre at den ikke ødelægges og stræbe efter at bruge den på en positiv måde og forstærke den. Af samme grund bør politikker og programmer for den natur- og kulturhistoriske arv tage hensyn til lokaludviklingen og altid være på udkig efter, hvordan den kan være til gavn for hinanden.

Dette behov for tætte bånd og gensidig støtte mellem den natur- og kulturhistoriske arv og lokaludviklingen er fundamentet i LEADER, hvilket også blev understreget i Cork-erklæringen fra november 1996 (se LEADER Magazine nr. 13). Det er også hovedtemaet i "Strategi for Europas landdistrikter" udgivet af ECOVAST (\*) i 1994.

Lokaludviklingskontorer kan tage initiativ til at sikre, at der etableres sådanne bånd. De kan navnlig spille en afgørende rolle ved at opmuntre folk, der lever i landdistrikter, til at være sig deres natur- og kulturhistoriske arv bevidst og udnytte den. Eksempelvis omfatter LEADER II-aktionen i **South Pembrokeshire** i Wales kurser i lokalhistorie for grupper i den lokale befolkning, og kurser i traditionelle byggeteknikker for lokale bygningshåndværkere. Landsbyfællesskaber anlægger desuden vandrestier, der opmuntrer besøgende til at begive sig på vandreture gennem området, hvor den natur- og kulturhistoriske arv kan opleves, og hvor besøgende samtidig tilfører den lokale økonomi penge. Det er på denne måde, at lokalbefolkninger kan forme deres lokaludvikling og tage vedligeholdelsen af den natur- og kulturhistoriske arv i egen hånd. <





## “Den kulturhistoriske arvs bygningsværker, den ‘lille arv’, landskaber...”

Monique Le Clézio [LEADER Centre-Ouest Bretagne, Frankrig]

**Da de franske departementer** blev skabt i 1810, blev det centrale og vestlige Bretagne (som i dag tæller ca. 100.000 indbyggere) opdelt i tre områder, der blev tilknyttet hvert sit departement: Côtes d’Armor, Finistère og Morbihan. Denne administrative opdeling marginaliserede et område, der historisk, geografisk og kulturelt var homogent.

Flere gange og senest ved oprettelsen af LEADER I programmet i 1990 har lokale aktører besluttet at genskabe deres region ved at udnytte egnens særpræg, navnlig dens stærke kulturelle identitet.

Flere aktioner møntet på at udnytte den kulturelle identitet er således sat i værk inden for rammerne af LEADER I. Målet med en af disse aktioner var at fremme og styrke traditionerne – sproget, musikken og dansene – ved at arrangere forskellige begivenheder: “Folkefest for det bretonske sprog”, festivaler for traditionel kunst, osv.

### Renovering af gamle bygninger

To aktioner har været rettet mod renoveringen af den kulturhistoriske arvs bygningsværker.

Den første, som var et direkte led i udviklingen af turismen, gik ud på at forbedre landsbyerne. Kan man overhovedet forsøge at tiltrække besøgende, endsige nye beboere, uden at forbedre landsbyerne? Hvad skulle formålet være med at investere i overnatningsmuligheder, i aktivitetsfremmende foranstaltninger, i kampagner der fokuserer på den store gæstfrihed og modtagefaciliteter og gode livskvalitet, hvis landsbyerne forsømmes?

For at sikre, at denne aktion (hvis samlede omkostninger beløber sig til ca. 1 million ECU) skulle give resultater, blev kun de kommuner, som opfyldte en række mål og kriterier, som var fastlagt af lokalaktionsgruppen, udvalgt. Disse kriterier kan kort opsummeres således:

- > kvaliteten af den kulturhistoriske arvs bygningsværker og religiøse monumenter,
  - > landsby med turistpotentiale pga. beliggenhed i et interessant område, hvor der på privat eller kommunalt initiativ er oprettet overnatningsmuligheder (ferielandsbyer, gæstgiverier, værelser hos private, osv.),
  - > udarbejdning af et overordnet planlægningsprogram i lokale udvalg bestående af folkevalgte, samfundsøkonomiske aktører og lokale indbyggere. Dette resulterede i en række løsninger, både for forladte bygninger tilhørende den kulturhistoriske arv (tilskyndelse til oprettelse af lejeboliger eller udflytning af handels- og serviceaktiviteter) og forbedringer af egnens image (nedlæggelse af elkabler, anvendelse af traditionelle materialer, tilpasning af den bymæssige indretning, så den respekterer traditionerne, etablering af tosproget skiltning, der tales bretonsk i det centrale og vestlige Bretagne, plantning af blomster i landsbyerne).
- 12 landsbyer, som opfyldte samtlige disse kriterier, blev således udvalgt, deriblandt landsbyen Spézet (se foto) som ligger i de Sorte Bjerge. En nyligt foretaget rundspørge viser, at aktionen har været en succes.



### Udvikling af turismen og bevaring af landskaberne

Den anden aktion, som havde et noget bredere perspektiv, berørte den ubeskyttede “lille” natur- og kulturhistoriske arv (korshøje, bageovne, vandposter og vaskepladser), som er renoveret og sat i stand, så den igen viser fortidens værdier.

Denne “lille arv” hører med til befolkningens fælles fortid og er en væsentlig del af landskabet. Renoveringen af den har gjort det muligt at anlægge tematiske vandrestier. For eksempel fører “Skiferstien” i Cauro, som det tager ca. tre timer at følge, gennem meget forskellige landskaber, bl.a. løvskov og skiferforekomster, som rager ud over Guerlédan-søen. Efter restaureringen af to stenbrudsværksteder kan man nu gennemgå områdets industrielle historie i dette område og lære om udvinding af skifersten.

De erfaringer, som er indhøstet i forbindelse med LEADER I i det centrale og vestlige Bretagne har fået stor opmærksomhed på grund af den positive indvirkning, det har haft på den lokale dynamik og udvikling: foreningslivet er blevet forstærket, og flere unge familier har bosat sig i de nyrenoverede landsbyer.

Inden for rammerne af målgruppe 5b for regionen Bretagne er der for perioden 1995-1999 afsat midler til istandsættelsen og vedligeholdelsen af landsbyer, så projektet kan udbredes til hele det støtteberettigede område.

Inden for rammerne af LEADER II, som blev startet her i 1997, vil der blive gjort en yderligere indsats for at bevare den natur- og kulturhistoriske arv gennem aktioner, der har til formål at genoplive den gastronomiske, naturlige og kunstneriske (sprog, musik og dans) arv. <





## “Ikke kun solskin”

Francisco Dominguez [LEADER Isla de La Palma, De Kanariske øer, Spanien]



I 1992 iværksatte vores lokalaktionsgruppe en opmærksomhedskampagne over for Las Palmas' 70.000 indbyggere omkring landturisme, som på daværende tidspunkt var et næsten ukendt fænomen. 74 ejere af “casas palmeras” lod sig overbevise og gik i gang med at istandsætte de traditionelle huse og derved skabe overnatningsmuligheder for turister.

I oktober samme år blev foreningen for landturisme “Isla Bonita” grundlagt for at samle alle deltagerne i projektet: boligejere, kommuner, foreninger osv. Tre faglige medarbejdere blev ansat til at igangsætte og koordinere foreningens aktiviteter.

Udefra kommende tekniske rådgivere, blandt andre finansieret af LEADER I, gjorde det muligt at fastlægge de nødvendige kriterier for den arkitektoniske restaurering, og sikre, at arbejdet forløb på tilfredsstillende måde.

I november 1992 præsenterede tre kommuner deres første istandsættelsesprojekter (25 huse, svarende til 90 sovepladser). De opnåede en delvis finansiering af projektet fra turistrådet under De Kanariske øers regering inden for rammerne af REGIS- og LEADER-programmerne.

Der arrangeredes en studierejse til Navarra, Aragonien og Sydfrankrig. De kommende gæstgivere kunne her se, hvordan gæstgiverierne og Gîtes de France fungerer i praksis. Lokalaktionsgruppen arrangerede derefter et kursus i modtagelse af gæster og ledelse af turistvirksomhed.

I 1993 solgte Puntanilla kommune sin “Casa Lujan”, et patricierhus fra det 19. århundrede. Her indrettedes kort efter “Kontoret for landturisme”, et etnografisk museum og et center til fremme og salg af traditionelle håndværksprodukter.

Der blev ligeledes oprettet kvalitetsmærkning ud fra et regelsæt, der definerer, hvordan bygningsrestaureringen (2.800.000 ECU, hvoraf de 700.000 kommer fra LEADER

I) skal foregå, og hvordan gæstgiverierne skal drives. I januar 1994 blev den første række af indkvarteringsmuligheder i landdistrikterne præsenteret ved FITUR, den internationale turistmesse i Madrid. Samme år indledtes et projekt vedrørende skilteafmærkning af indkvarteringssteder, delvist finansieret af FUTURES-programmet under det spanske industri-, handels- og turistministerium.

40 indkvarteringssteder (164 senge) blev udlejet i 1995. En undersøgelse af virkningerne af initiativet afslørede, at 17% af de 1.100 besøgende, der kom i løbet af det første år, var fra Tyskland, 24% fra en anden af De Kanariske øer, 12% fra Madrid-regionen. Den resterende del kom fra andre områder af Spanien og for en meget lille del vedkommende fra Holland og Frankrig.

Samme år blev gæstgiverierne præsenteret ved FITUR og den internationale turistmesse i Berlin. De markedsføres ligeledes på Internettet.

En række private foreninger afholder forskellige aktiviteter for turisterne. Det drejer sig blandt andet om “Ibakken” (miljø og fritid, drift af et vandrerhjem med 48 senge), “Aire libre” (camping) og “Artetur” (oplevelslokalområdet og dets indbyggere, de lokale håndværksprodukter).

For at lette den direkte markedsføring af indkvarteringsmulighederne og begrænse ejernes afhængighed af turarrangører og rejsebureauer udgav foreningen i 1996 en “Guide til overnatningsmuligheder på landet”, som beskriver 60 huse (298 senge), som det er muligt at leje. Samtidig oprettede foreningen Isla Bonita et centralt reservationskontor, som finansieres via opkrævning af en 12% provision på hver udlejning, der formidles via dette kontor. Istandsættelsen og ombygningen af de traditionelle bygninger til indkvarteringsmuligheder for turister gør det muligt for Las Palmas at præsentrere sig selv som andet end det sædvanlige “solskinsparadis”. En vigtig arkitektonisk del af den natur- og kulturhistoriske arv er blevet bevaret og udnyttet. Foreningerne, der er knyttet til projektet, har skabt 22 jobs, hvoraf 12 er permanente og på fuld tid. <







## “En vindmølle-historie”

Emmanouil Yalitis [LEADER Lassithi, Grækenland]



**Siden det 15. århundrede**, hvor venetianerne havde indtaget Kreta, har vindmøllen været symbolet på Lassithi-plateauet (860 meter over havet). Ethvert lille dyrkbart stykke jord havde sin egen vindmølle, og før i tiden var der ca. 14.000 vindmøller fordelt på områdets 24 km<sup>2</sup>. Egentlig drejer det sig om små vindmøller, som først og fremmest blev brugt til at overrisle markerne, hvor man dyrkede øens specialitet, kartofler.

De unges udvandring og lavkonjunkturer i landbruget har imidlertid siden 70'erne forårsaget at de lokale landskaber er i forfald, da et stadig større antal af de små, kønne, hvide vindmøller er ødelagt på grund af manglende vedligeholdelse.

Nogle af de lokale ledere var så bekymrede over risikoen for, at denne unikke del af den kulturhistoriske arv skulle forsvinde, at de planlagde at restaurere dem for at kunne bruge dette identitetssymbol som et trumfkort i den integrerede udvikling af Lassithi-plateauet.

Kommuner, landbrugs- og kvindekooperativer og kulturelle sammenslutninger oprettede derpå et udviklingskontor, som blev medlem af LEADER I-gruppen. Herefter iværksattes en langvarig opmærksomhedskampagne over for lokalbefolkningen.

Da ideen var blevet accepteret af et flertal af indbyggerne, organiserede lokalaktionsgruppen et kursus, hvor 20 personer – fortrinsvis unge – lærte at bygge og restaurere møllerne med hjælp fra håndværkere – ofte ældre håndværkere, som var de eneste, der kendte teknikkerne. Den polytekniske skole i Athen medvirkede ligeledes i projektet, hvor hver kursUSDeltager renoverede en mølle.

Der blev herefter udarbejdet en liste over alle møller, hvoraf 300 blev udvalgt til at indgå i det store restaureringsprojekt. Projektet blev afviklet mellem april og december 1995 og var til gavn for både de unge, som blev ansat til at udføre arbejdet, og for de håndværkere og små lokale virksomheder, som producerede de materialer, der skulle bruges for at sætte møllerne i gang igen.

Dette projekt indgår i et større program, der har til formål at udnytte den natur- og kulturhistoriske arv. Programmet omfattede også åbningen i 1995 af et museum for lokale traditioner, restaureringen af et kloster med henblik på ombygning til naturhistorisk museum, oprettelsen af små restauranter og indkvarteringssteder for turister osv.

Plateauet, der ligger ca. 40 km. fra kysten, besøges hvert år af mellem 180.000 og 200.000 gæster, og alle ovennævnte aktioner har til formål at få mere ud af turister på gennemrejse.

Restaureringen af møllerne udgjorde en investering på 279.583 ECU, hvoraf 20.000 ECU er gået til uddannelse, 100.000 ECU til lønninger og 159.583 ECU til lokale materialer.

Den økonomiske situation på det svært tilgængelige plateau er stadig meget sårbar, men istandsættelsen af møllerne, som forskønner landskabet, brugen af traditionelle, lokale håndværksmetoder og den mærkbare forbedring af mulighederne for at modtage turister er alt sammen medvirkende til at sikre de eksisterende arbejdspladser og endog skabe nye, hvilket også har overbevist den lokale befolkning om, at området har en fremtid. <



# Udnyttelsen af den natur- og kulturhistoriske arv i F dette flade land, som er v

**Frisland, hvor der i lang tid alene har været dyrket intensivt landbrug, vender sig mod nye aktiviteter for at sikre sig en bedre fremtid. Denne regions identitet og rige natur- og kulturhistoriske arv samt dens beliggenhed tæt ved store bycentre giver gode muligheder for udviklingen af kulturturismen.**





# Frisland (Holland)

## ort

**Orkestret spiller de sidste toner** og de 71 skuespillere og statister strømmer ind på den enorme scene i 4 etager, som skal forestille et londonsk kvarter fra det forrige århundrede. Disse amatørskuespillere i alle aldre, som netop har opført en musical-opsætning af Dickens' "Oliver Twist" (1) modtager et begejstret bifald fra de 700 tilskuere. Befinder vi os i Soho? På Broadway? Ingen af delene! Vi er i Jorwerd (240 indbyggere), en lille frisisk landsby, som igennem 44 år hver sommer har opført ambitiøse forestillinger, på frisisk (2). "De 8.000 billetter til de 11 forestillinger, der var planlagt i år, blev solgt i løbet af nogle få timer", fortæller en stolt Jan Schotanus, som har oversat teksten til frisisk.

"Succesen i Jorwerd har bredt sig til hele regionen og i dag afholder hele 9 landsbyer lignende sommerforestillinger", anfører Pyt Vellinga, formand for den kulturforening, som står for begivenheden. "Jeg tror faktisk", forklarer han videre, "at en forestilling af dette omfang kan afvikles lige så vel i en storby som i en landsby som denne, hvor der er frivillig arbejdskraft og solidaritet i lokalbefolkningen. Dette fænomen går også den anden vej i og med, at afholdelsen af en sådan begivenhed skaber et så stærkt sammenhold i befolkningen, at dens kulturelle og sociale liv beriges."

### Succes-historie

Jorwerd er en af de landsbyer, som synes at have sin egen skytsengel; en landsby, hvor selv de mest vanvittige projekter synes at lykkes hver gang, uden at nogen helt forstår hvordan. I 1953, da kirkens klokketårn næsten lige var blevet genopført efter krigen, styrtede det sammen (!). Landsbyens indbyggere var langt fra modløse og besluttede at arrangere en forestilling for at rejse penge til endnu en genopbygning. Ejeren af en stor park midt i landsbyen udlånte denne til begivenheden. En bank hjalp med at finansiere projektet. Hele befolkningen blev inddraget og projektet blev en succes. Siden er projektet blevet en årligt tilbagevendende begivenhed, der griber mere og mere om sig. Opsætningen i 1997 var næsten selvfinansierende. Den kostede 100.000 ECU og involverede 140 personer, hvoraf de fleste var frivillige.

Og som om denne succes ikke var nok, har en forfatter fra Amsterdam netop gjort byen landskendt med udgivelsen af "Hvordan Gud forlod Jorwerd" (3), en krønike om livet på landet i dag, som øjeblikkeligt fik stor succes i hele Holland. "Folk kommer fra hele Holland for at se Jorwerd, byens berømte kirketårn, skolen, husene, hvor personerne i bogen bor..." siger Klaas Bijleveld og Sijbe Roosma, LEADER-medarbejdere i Frisland-provinsen, og fortsætter: "Næste år vil arrangementet blive afholdt for 45. gang, og det falder sammen med 100-året for den lokale poet Jan



Historisk bygning omdannet til indkvarteringsmulighed for turister

*Jacob Slauerhoffs fødsel. Det er tilfældighedernes spil!"*

Den kulturelle dynamik og landsbyens meget flotte arkitektur bør ikke dække over de store vanskeligheder, som alle landdistrikter i Frisland døjer med. Det frisiske landbrug, der i lang tid var eksemplarisk, hvad angår effektivitet og produktivitet, har nu også problemer, især på grund af jordforurening og mælkekvoter og fordi, der bliver stadig færre men større landbrug. Alle disse forhold har fået de unge til at rejse væk fra området og serviceniveauet til at falde. "Vi må væk fra denne situation med kun een aktivitet og udvikle de sektorer, der ikke har med landbrug at gøre", siger Klaas Toering, formand for DBF (Dorp en Bedrijf Friesland), et støttenetværk til oprettelse og udvikling af små virksomheder i landdistrikterne. "Vi har fundet ud af, at der er tre muligheder: lokale produkter, fritidsaktiviteter og turisme. Alle tre er i høj grad afhængig af udnyttelsen af den lokale arv, hvad enten den er kulturel, arkitektonisk, gastronomisk eller landskabsmæssig."

### Kultur og turisme

De sidste ca. 10 år har Frisland helt bevidst valgt at fokusere på en udvikling af den kulturelle turisme, først og fremmest via den del af den kulturhistoriske arv, der har at gøre med bygninger. På den enorme slette, som i løbet af århundrederne er blevet inddæmmede fra havet, gemmer der sig bag uendelige rækker af skærmende poppeltræer og en tilsyneladende monotoni små skatte – middelalderkirker bygget på små bakker, herregårde og herresæder taget direkte ud af Hollands guldalder, landsbymiljøer, hvor selv det mest beskedne hus ligner et privat palæ...

— Allerede i 1986 iværksatte provinsmyndighederne programmet "Månedens monument", som går ud på flere gange om året at afholde særlige arrangementer eller udstillinger i et vist antal bygninger eller områder i mindst en måned. Sideløbende arrangeres der kulturelle begivenheder, der fremvises lokale produkter, og flotte brochurer om stedet distribueres på regionalt og/eller nationalt niveau. Siden programmet blev lanceret er der således løbet 78 "Månedens monument" arrangementer af stabelen.

Med "Aktionsplan for kultur og turisme" udarbejdet i 1992 gik provinsen i gang med en proces, der skal sammenkæde iværksættelsen af aktiviteter, turisme og fremme af frisisk kultur, så det udgør et hele. Der er oprettet en fond, som skal lette arbejdet med at føre planen ud i livet: "Kultuer en Toerisme yn Fryslân" (Kul-

tur og turisme i Frisland). Den fungerer som kontaktflade mellem de regionale og lokale myndigheder, kulturelle institutioner og turist- og fritidssektoren. Den yder endvidere teknisk rådgivning til alle aktører, der er berørt af udviklingen af kulturelle turistprodukter.

Med støtte fra LEADER I (150.000 ECU) har fonden først og fremmest igangsat projektet "stedsloazjeminten", som gik ud på at omdanne bygninger af historisk betydning, der ikke længere var i brug, til indkvarteringmuligheder af høj kvalitet for turister i fire af de "Elleve frisiske byer" (se artikel). Efter at have købt disse bygninger af kommunerne for et symbolsk beløb, koordinerer fonden restaureringen og overvåger arbejdet, som så vidt muligt udføres af lokale entreprenører. Når bygningerne er restaureret, forbliver de i fondens besid-



## Tour de Frisland

"Elfstedentocht" er Frislands "Tour de France": En på en gang både sportslig og festlig begivenhed, som tiltrækker hundredetusindvis af tilskuere og deltagere... når ellers den finder sted.

For Løbet gennem Elleve Byer i Frisland foregår på skøjter på de tilfrosne kanaler, hvilket kræver en streng vinter. Det er kun forekommet sjældent i de senere år. Således var løbet den 4. januar 1997 kun det 15. siden starten i 1909. Det er en århundredgammel tradition, der er blevet gjort til en sportskonkurrence og en leg: Tidligere udgjorde de tilfrosne kanaler om vinteren en nem kommunikationsvej mellem de frisiske lokalsamfund. I dag er dette "Tocht" en udholdenhedsprøve på 200 km på skøjter, som samtidig giver anledning til megen fornøjelse i de 11 byer, som løbet går igennem.

Disse steder i Frisland havde i middelalderen bystatus (og indbyggerne var i modsætning til bønderne frie). På nær to – Sneek og Leeuwarden, provinsens hovedstad – har ingen af de elleve byer et indbyggertal på over 20.000, og flere af dem er ganske små landsbyer. Gennemløbet af hele dette Tocht dækker den nordøstlige del af provinsen, hvilket mere eller mindre svarer til det område, som LEADER dækker.

Udover selve begivenhedens karakter – det at den samler sportsudøvere på højt niveau (300 deltagere i 1997), helt almindelige mennesker, der løber på skøjter (16.000 deltagere), tilskuere og sociokulturelle foreninger af enhver art – så ligger Tocht'ets originalitet i dets planlægning.

Meget ofte ved man ikke før i sidste øjeblik, om vejret tillader, at arrangementet afholdes, hvilket naturligvis i høj grad gør planlægningen improviseret.

Hvis arrangementet afholdes, skal et kæmpe apparat sættes i sving på meget kort tid (mindre end 48 timer i 1997), for at man kan modtage og underholde de hundreder tusinder af tilskuere, som, efter at være blevet orienteret af medierne, kommer strømmende til Frisland i timerne, der følger. Dette viser nødvendigheden af at kunne mobilisere store dele af befolkningen i regionen.

Indbyggernes medvirken er af et sådant omfang, at der hver gang udvirkes et mirakel: Ikke alene er der endnu aldrig sket nogle alvorlige ulykker, men selve begivenheden udvikler sig også hver gang til en stor og hyggelig folkefest.

Succesen med Løbet gennem Elleve Byer og den megen medieomtale, det har været genstand for, har fungeret som en sand turistmagnet for Nordvestfrisland. Længs de vandveje, som benyttes i løbet, og hvor mange lystbåde normalt sejler, er der på bredderne anlagt cykel- og vandrestier. Hver sommer ses også stadig flere mere eller mindre vellykkede kopier af begivenheden: Der organiseres således "Elfstedentochten" for rulleskøjtøbere, for brevduer og sågar for Fiat 500'er!

"Frisland – Regionen med de Elleve Byer" er blevet et turistslogan med et stort potentiale, og begivenheden har haft en meget positiv indvirkning på hele LEADER-området. Efter hvert løb konstateres en let stigning i antallet af turister, der er mere og mere tilbøjelige til også at besøge landsbyer og områder, der ligger forholdsvis langt fra løbsruten. <





■ På denne lille bakke ved Hogebeintum ligger et økomuseum, som LEADER I har været med til at finansiere

delse, men udlejes til private arrangører. Tre forskellige lokaliteter har allerede draget nytte af dette initiativ, som har gjort særlig stilfulde bygninger brugbare og levende igen samtidig med, at der er oprettet 35 arbejdspladser.

*“Det største problem er ikke så meget at finde kunder”,* forklarer Hieke Joustra, som koordinerer projektet, *“men i højere grad at gøre den tilbudte indkvartering endnu mere tillokkende ved at knytte andre aktiviteter til den. Det er derfor, at vi har udarbejdet nogle “kulturpakker”, som indeholder både overnatning og forskellige turistprodukter, som for eksempel adgang til seværdigheder, museer, arrangementer, og som også tilbydes i lavsæsonen.”*

## Små bakker

Inden for rammerne af denne strategi og i tilknytning til de “Elleve byer”, som udgør samlingspunktet for regionens turistattraktioner, har LEADER-støtten bestået i at udnytte nogle af de kulturelle poler, der ligger ude på landet. LEADER I deltog for eksempel i finansieringen af udstyret til Hogebeintum-centret som viser en gennemgang af historien bag “terpen” (små bakker), som er små kunstige høje, der fungerede som sidste bolværk mod havet, da der før i tiden kun var bygget få diger til at holde det tilbage. LEADER II investerede 92.000 ECU i “Unia-Stata” projektet: I stedet for at prøve at genopbygge byens slot, som var blevet fuldstændigt ødelagt i det 18. århundrede, besluttede man sig i den lille landsby Beers for at rejse en metalkonstruktion, som i form og dimension lignede den originale bygning – man kunne kalde det bygningens “skelet”. Under udførelsen lignede konstruktionen en kømpemæssig skulptur med imponerende synsbedrag. De nærmeste omgivelser – der også omfatter en af de små bakker – er ved at blive restaureret og med den nye “borg” af stål, som bliver færdiggjort i løbet af vinteren 97-98, vil de besøgende blive mødt med et flot syn ud over det frisiske “plattelands”.

*“Intensiteten i landsbyernes sociale liv og foreningsliv er et af de bedste trumfkort, som de frisiske landdistrikter kan spille ud, for at områdets omstrukturering skal lykkes”,* siger Jan van Weperen, koordinator for LEADER-gruppen **Noordwest Friesland**. *“LEADER II har i alt investeret mere end 1 million ECU direkte i udnyttelsen af den natur- og kulturhistoriske arv, men alle anstrengelserne ville have været forgæves, hvis ikke det var for alle samarbejdsnetværkene, og alle kultur- og sportsforeningerne, som udgør rigdommen og styrken i vore lokalsamfund”. <*

(1) “Oliver!”, skrevet af Lionel Bart

(2) Dette sprog i den vestgermanske sprogstamme, midtvejs mellem engelsk og nederlandsk, forstås af 94%, tales af 73% og bruges jævnligt af 54% af beboerne i den frisiske provins (ifølge en undersøgelse fra 1984). Det forventes, at sproget får status som officielt sprog, og der undervises derfor i frisisk i mange uddannelsesinstitutioner. Sproget er desuden anerkendt i provinsen til brug i administrationen og ved domstolene. Det er det sprog, størstedelen af landbefolkningen bruger til dagligt.

(3) Geert Mak, “Hoe God uit Jorwerd verdween”, 1996, Atlas van de Litteratuur, Postbus 13, 1000 AA Amsterdam. Titlen henryder til de ændringer i værdinormerne (især religionens faldende betydning), som kan konstateres i Hollands landdistrikter.

**Regionens areal:** 518 km<sup>2</sup>

**Befolkning:** 76 880 indbyggere

**LEADER II-finansiering:** ECU 14 089 900

**EU:** ECU 2 612 489 - **Andre offentlige midler:** ECU 5 843 772

**Private:** ECU 5 633 640

**LEADER II Friesland**

**Provincje Fryslân**

**Postbus 20120, NL-8900 HM Leeuwarden**

**Tlf: +31 58 292 52 89 – Fax: +31 58 292 56 32**

# Den natur- og kulturhistoriske arv i hjertet af udviklingen generobringen af ø

**Turisterhvervets udvikling langs med kysten synes at drøne det indre af Sardinien for kræfter. Udnyttelsen af disse områders naturlige, kulturelle og historiske arv kunne medvirke til at bremse denne tendens ved at trække de ferierende ind i baglandet og bringe lokale kvalitetsprodukter ud til kystzonen. Det er LEADER-gruppen i Barbagia-Baronies strategi.**



**Luciano Decandia** bliver aldrig træt af at gå frem og tilbage på Cinta-stranden – 4 kilometer hvid sandstrand, der strækker sig fra det toskanske havs turkisblå vand til en lagune, hvor hundreder af lyserøde flamingoer lever; overfor ligger øen Tavolara, denne kæmpe grå klods, der ligger lige ved Sardinien som en udfordring til Rom, der ligger 150 sømil borte i fugleflugtslinie.

Luciano, som er arkitekt, nyder godt af den fremgang hans fødeby San Teodoro, hvortil stranden hører, har været genstand for i de seneste år. *“2.500 indbyggere om vinteren, men helt op til 60.000 i august måned, og opførelse af ca. 7.000 villaer i løbet af de sidste 15 år for at følge med efterspørgslen...”*

Den nordøstlige del af Sardinien er blevet et populært rejsemål, efter et konsortium grundlagt af Aga Khan fra 1961 og herefter udnyttede “Costa Smeralda” ved helt fra bunden at opbygge flere ferielandsbyer af meget høj kvalitet. Heldigvis var der her ikke tale om store højhuse, som ødelagde landskabet – luksusturisme og beton går ikke godt i spænd. Den nuværende udvikling inden for turisme, som berører landsbyerne syd for “Smaragdkysten”, har ligeledes været forholdsvis skånsom over for kystmiljøet. Visse beboere er på vagt: Luciano er medlem af bestyrelsen for Istituto delle Civiltà del Mare (ICIMAR). Denne organisation blev grundlagt i 1989 af ca. 30 beboere, der var optaget af at skabe en bæredygtig udvikling i San Teodoro og omegn. Udover sine udgivelser, sine konferencer og de tætte bånd, som den har knyttet til mange institutioner, der studerer og forsvare vand- og miljøerne, leder organisationen, som tæller 300 medlemmer, oprettelsen af en vandnaturpark. Der findes allerede seks sådanne parker i Europa. *“Projektet er godt på vej til at blive ført ud i livet”,* bekræfter Salvatore Brandanu, formand for ICIMAR, *“og det er i høj grad takket være LEADER.”* Fællesskabsinitiativet har nemlig bevilget 223.000 ECU til ved nedgangen til stranden at bygge et “Havmuseum”, som allerede fungerer som “Vandparkens Hus”.

*“Det var det sidste projekt, som vi udførte inden for rammerne af LEADER I”,* forklarer Gino Dau, direktør for lokalaktionsgruppen. *“Oprindelig var dette projekt ikke planlagt. Devalueringen af den italienske lire i 1995*



## gen af Barbagia-Baronie (Sardinien, Italien)

# ens midte

gjorde vort tilskud i ECU mere værd, hvilket gav et overskud på 447 millioner lire. Vi bad forskellige kommuner (\*) om at komme med forslag til en aktion, som hurtigt kunne stables på benene. San Teodoro havde allerede et helt færdigt projekt klar: opførelsen af et "Havmiljøcenter", der skulle omfatte museum, bibliotek, auditorium, mødelokaler og akvarium." En stor, moderne, prismeformet bygning blev derefter bygget i tidsrummet maj-oktober 1996. Den tilhører kommunen, men ICIMAR administrerer den. Hvad angår opbygningen af akvariet, så gik byggeriet i gang i oktober 1997 inden for rammerne af LEADER II.

### Udflugtsturisme

I 1994 gjorde LEADER det muligt i en gammel bygning midt i San Teodoro at oprette et turistkontor, som samtidig skulle fungere som udstillingslokale, salgssted for produkter fra hele LEADER-området og som mødested for lokalaktionsgruppen. Komplekset er den anden store kollektive byggeopgave, som LEADER har finansieret i landsbyen. Da San Teodoro er den eneste kommune ved kysten i LEADER II-området, fungerer byen nærmest som et brohoved for hele Barbagia-regionen.

Denne "Barbarernes jord", der har fået sit navn af romerne, som aldrig rigtigt formåede at få området under kontrol, er et meget varieret område, som kan inddeles i tre: kysten, som er i vækst, en bakket mellemzone hvor befolkningstallet forbliver stabilt, fordi den arbejdende befolkning hver dag tager til kysten for at arbejde og tilbage igen, og endelig det bjergrige område (gennemsnitshøjde 1.000 m.), som oplever en konstant affolkning til fordel for kystområdet.

Formanden, Giosué Ligios, beskriver lokalaktionsgruppens strategi således: "Hvad angår infrastrukturen, opprioriterer vi bjergområdet, hvor det er vigtigt at gøre noget nu. Men de tre områder skal kunne påvirke hinanden gensidigt: besøgende i kystområdet er potentielle besøgende i baglandet. Hvad baglandet angår, leverer det alle mulige former for lokale produkter til kystområdet. Det er her man finder det "rigtige" Sardinien, med sine landskaber, sine historiske levn, sine traditioner, sin særegne knowhow. Ved at udnytte denne natur- og kulturhistoriske arv, søger vi at udvikle en udflugtsturisme og skabe nye aktiviteter i de mest fjerntliggende landsbyer."

Med et befolkningstal, der er faldet fra 900 til 300 på mindre end tyve år, anses Osidda for at være en af de mest truede landsbyer i LEADER-området. Selv om byens beliggenhed og udvandringen i høj grad er ansvarlig for denne nedgang, så kan byen til gengæld takke dem for, at den ikke er blevet en betonby. Osidda har bevaret den arkitektoniske harmoni, og det er et trumfkort, som



Kvalitetsprodukter  
fra et bjergområde

lokalaktionsgruppen har været heldige at kunne spille ud og få gevinst på. Takket være LEADER, som stod for 75% af udgifterne til projektet (250.000 ECU), kunne 13 forladte huse med en særlig karakter midt i byen gennemrestaureres. Udover 60 sovepladser er der også indrettet en restaurant, et udstillingslokale og en butik, hvor der sælges lokale produkter. Ni ejere er gået sammen i et kooperativ, for at gøre en fælles indsats for at administrere og markedsføre disse indkvarteringsmuligheder. Således deltog de ved den internationale turistmesse i Milano. De første turister besøgte stedet i løbet af sommeren 1997, men man opdagede, at der stadig var en stor udfordring at tage op: at sørge for, at de besøgende har noget at tage sig til under deres ophold. Man er derfor gået i gang med at anlægge vandre- og køreruter, som fra landsbyen fører de besøgende forbi forskellige naturområder og historiske monumenter.

### Nuraghi

Den arkæologiske arv er et godt kort på hånden for Barbagia: Sardinien er hjemsted for "nuraghierne", der er konstruktioner fra bronzealderen med form som en kegle med toppen skåret af, som er opbygget af rektangulære sten uden mørtel. Der er optalt ca. 7.000 nuraghier på øen, og der er især mange af dem i LEADER-området, som også tæller "kæmpegrave" – store nuraghiske gravpladser. Store levn fra begyndelsen af den nuraghiske periode (2.000 år f. kr.) er for nylig blevet opdaget ikke langt fra Osidda: Su Romanzesu er resterne af en stor landsby, som er opbygget omkring en hellig brønd og omkranset af terrasser i flere niveauer.

Lokalaktionsgruppen, der var klar over værdien af dette hidtil uudnyttede område, besluttede i 1994 at udnytte det, først ved at konstruere et modtagelsessted. Efter igennem lang tid og med stort tålmod at have forsøgt at overbevise ejerne af de berørte områder, lykkedes det omsider lokalaktionsgruppen at finde nogle personer, der kunne stå for projektet, nemlig Arcangelo Demurtas, dyrlæge og kvægopdrætter, og hans kone Meloni Fellucia, lærer.

Udarbejdelsen af projektet viser LEADER-gruppens vigtighed for den natur- og kulturhistoriske arv og den historiske kontinuitet: Man kunne have nøjedes med at bygge en let, moderne bygning, men man valgte i stedet at bygge en traditionel, sardinsk gård i granit. Resultatet er meget overraskende: selv om de forskellige bygninger i Su Romanzesus Nuraghiske Center blev opført mellem september 1995 og februar 1996, giver de faktisk indtryk af at være 100 år gamle. De huser blandt andet en café-restaurant, et auditorium til undervisningsformål og et lille museum, der har en udstilling om livet på landet, hvor der udstilles en hel del håndværksredskaber og -genstande, som lokalbefolkningen har doneret eller udlånt. Centret, som stod klar til at blive taget i brug i januar 1997, har allerede haft 3.000 besøgende på 10 måneder.

*"Uden støtten fra LEADER, som bevilgede 220.000 ECU, svarende til ca. 60% af udgifterne til investeringer, havde vi aldrig klarer det", erkender Arcangelo. "Tre ting har motiveret os: at skabe et fundament, der gør det muligt for vore børn at leve her, at udvide deres horisont ved hjælp af de mange forskellige besøgende og at hjælpe den økonomiske udvikling i vores landsby... Hvad angår det andet motiv, lagde vi stærkt ud: i Påsken kom Eric Clapton hertil, han var på Sardinien for at indspille en plade med 'Tenores di Bitti'!"*

## Terra Pintada

Med sine 3.838 indbyggere er Bitti den største landsby i området. Også i denne kommune har LEADER medvirket til at finansiere flere projekter, hvor udnyttelsen af den natur- og kulturhistoriske arv var i centrum. Udover åbningen af et museum, der har en stor udstilling om livet på landet (omkring 10 sale der rekonstruerer traditionelle hjem), har lokalaktionsgruppen støttet tre unge keramikere, der har startet virksomhed i en gammel mølle, som havde været forladt siden 1982. Her forenes gammelt og nyt på smagfuld vis: Pottemagervarerne fra virksomheden "Terra Pintada" forener skånsomt tradition og modernitet, og møllens gamle udstyr er ombygget til udstillingshylder og andre genstande, som giver værkstedsbutikken en postmodernistisk atmosfære. *"Det med traditionen er nu lidt snyd", griner Giulia Carzedda, som er en af de tre partnere i Terra Pintada. "At producere keramik er en almindelig aktivitet i de fleste landsbyer i Barbagia, men ikke i Bitti. Da møllen allerede stod her, var vor oprindelige idé at ombygge den til et hotel. Vi kontaktede LEADER for at høre om støttemuligheder. Ret hurtigt stod det dog klart, at det var mere fordelagtigt at lade projektet dreje sig om denne aktivitet, som meget bedre kunne forenes med de lokale forhold og vore ønsker og kompetence. To af os har kandidateksamen fra Kunstakademiet og keramik er vores store fælles lidenskab."*

LEADER har bevilget 50.000 ECU til at sætte møllen i stand igen, anskaffe en effektiv ovn og udarbejde markedsføringsmateriale. Den unge virksomhed er dog stadig meget skrøbelig som så mange andre af de andre støttede initiativer i Barbagia-Baronie: *"vor kundekreds er stadig meget lokal, der er endnu ikke turister nok, og man må tage ud til kysten eller over til fastlandet for at kunne 'sælge'...", vurderer flere af de iværksættere, vi mødte.*

## Samarbejde

Gino Dau opsummerer det udførte arbejde, men også de opgaver, som stadig skal løses: *"vi har i øjeblikket nogle interessante tilbud, hvad angår infrastruktur, overnatningsmuligheder, håndværksprodukter osv. Vi har forbedret eller styrket arrangørernes kompetence ved at lade en stor del af vort budget – 270.000 ECU samlet for LEADER I og LEADER II – gå til uddannelse. I samarbejde med kommunerne og visse offentlige informationsorganer som for eksempel "Pro-Loco" (turisme) og ISOLA (det Sardinske Institut for Håndværksarbejde), har vi sat foranstaltninger i gang til fremme og markedsføring af produkter fra bjergene: salgssteder, oprettelse af et konsortium som samler 22 arrangører af turistaktiviteter, udgivelse og distribution af markedsføringsmateriale, afholdelse af udflugter, der udgår fra San Teodoro og Nuoro... Men der er stadig meget at gøre, for at kunne "generobre det indre" af Sardinien, intensivere turiststrømmene fra kysten og give baglandet en økonomisk 'saltvandsindsprøjtning'."*

LEADER II, som lokalaktionsgruppen betegner som en uddybning af LEADER I, understreger således vigtigheden af at knytte bånd mellem de gennemførte eller igangværende aktioner: Oprettelsen af temavandrestier, som integrerer områder med turistmæssigt potentiale, overnatningsmuligheder og besøg hos gårdproducenter (ost, "carasau"-brød (fladt hyrdebrød), lægeurter osv.) er mere aktuel end nogensinde før. Derfor regner lokalaktionsgruppen i Barbagia-Baronie også med at skulle samarbejde endnu mere med LEADER-netværket, for at kunne nyde godt af andre lokale gruppers knowhow inden for netop dette område: *"Sardinierne er forsigtige og betænksomme mennesker", siger Giosué Ligios, "vi må starte ganske langsomt og helt selv for at kunne overbevise vore medborgere om det rigtige i fremgangsmåden. Det, vi har opnået, har givet os selvtillid, så vi nu er parate til at viderebringe og forbedre vores erfaring."* <

(\*) LEADER I-området omfattede 15 kommuner. Med oprettelsen af LEADER II blev området delt op i to. Barbagia-Baronie området omfatter nu syv kommuner, som alle på nær San Teodoro ligger inde i landet.

Regionens areal: 779 km<sup>2</sup>  
Befolkning: 14 092 indbyggere  
LEADER II-finansiering: ECU 2 595 000  
EU og andre offentlige midler: ECU 2 183 000  
Private midler: ECU 412 000

GAL Barbagia-Baronie  
Via Brigata Sassari 55  
I-08100 Nuoro (NU)  
Tlf: +39 784 39 477 – Fax: +39 784 39 476



## Italien – solidaritet med ofrene for jordskælvet i 1997

Den italienske forening af lokalaktionsgrupper, Assoleader, appellerer til alle europæiske LEADER-grupper om at hjælpe ofrene for jordskælvet i 1997 og bidrage til genopbygningen af de ramte områder (især i Umbrien og Marche). Helt konkret går projektet ud på at sælge en T-shirt, hvis motiv er designet af Nobelprismodtager i litteratur, Dario Fo og påført sætningen: "Kun solidaritet kan stoppe jordskælvet" på Unionens 11 officielle sprog. Disse T-shirts kan grupperne så give "et personligt pift" under hensyntagen til den enkelte begivenhed, det enkelte område osv., hvor de markedsføres. De kan anvendes i forbindelse med lokale kampagner i presse, radio eller tv. De indsamlede midler indbetales til Solidaritets-

komitéen (Comitato per una Cultura di Solidarietà, Via Pian della Genna 4/g, Perugia, Italia).

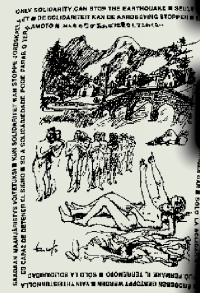
Der er iværksat en verdensomspændende kampagne, men de lokale netværk af LEADER-grupper er altafgørende for at få "samlet" og skabt solidaritet mellem alle europæiske landdistrikter.

**Kontaktperson:** Maurizio Giannini, Assoleader, Via dei Gigli d'Oro 21, I-00186 Roma. Tlf.: +39

6 68 32 565, Fax: +39 6 68 96 248,

E-mail: [assoleader@assoleader.it](mailto:assoleader@assoleader.it),

Web: [www.solidarit.it](http://www.solidarit.it)



Motivet på solidaritets-T-shirten designet af Dario Fo

## Spanien og Frankrig: oprettelse af nationale enheder

To nye nationale LEADER koordinationsenheder har været i gang siden januar 1998:

- > i Spanien blev koordineringen af LEADER-netværket i december 1997 overdraget til den offentlige virksomhed TRAGSATEC, der arbejder tæt sammen med landbrugsministeriet.

**Kontaktperson:** Javier Urbiola, TRAGSATEC, C/Ventura Rodríguez 7, E-28008 Madrid. Tlf.: +34 1 396 35 12,

Fax: +34 1 396 37 05, E-mail: [etp@tragsatec.es](mailto:etp@tragsatec.es)

- > i Frankrig er iværksættelsen af det nationale LEADER-netværk blevet betroet en sammenslutning, der koordineres af konsulentfirmaet BDPA (datterselskab i Caisse des

Dépôts-koncernen), som arbejder i partnerskab med et egnsplanlægningselskab (SOMIVAL) og en national forening for landdistriktsudvikling (ANDAFAR). I øvrigt bliver indsamlingen og behandlingen af data om LEADER i Frankrig stadig varetaget af CNASEA, en offentlig virksomhed under landbrugsministeriet.

**Koordinator og kontaktperson:** Pascal Roumeguère, Unité d'animation LEADER, BDPA, 27 rue Louis-Vicat, F-75738

Paris CEDEX 15. Tlf.: +33 1 46 48 58 34,

Fax: +33 1 46 38 34 82, E-mail: [bdpa@bdpa.fr](mailto:bdpa@bdpa.fr)

## LEADER-seminarer

Det europæiske LEADER-Observatorium udbyder frem til oktober 1998 en række seminarer. Disse afholdes på steder, hvor lokalaktionsgruppen har væsentlig erfaring inden for det behandlede emne. Oplysninger om endeligt programindhold, sprog og sted kan indhentes 2 måneder før, at arrangementet finder sted (**Kontakt:** Det europæiske LEADER-Observatorium, Unité "Organisation").

- > **"Vedvarende energikilder for en bæredygtig udvikling"**

Datoer: 27.-31. maj 1998. Sprog: svensk/engelsk/spansk. Sted: LAG Norra Bohuslän (Væsterverige, Sverige).

- > **"Ændringer i beskæftigelsesstrukturen og ny teknologi"**

Datoer: 17.-21. juni 1998. Sprog: engelsk/spansk/fransk. Sted: Lokalaktionsgruppen Western Isles, Skye & Lochalsh (Skotland, Det Forenede Kongerige).

- > **"Løsninger på problemet med landdistrikters udstødelse af samfundet"**

Datoer: 30. september-4. oktober 1998. Sprog: engelsk/fransk/italiensk. Sted: Lokalaktionsgruppen South Mayo (Irland).

## LEADER II-publikationer (tidligere udgivelser)

- > Fortegnelse **"European Union Action Programmes and Rural Development"** (Katalog over fællesskabsaktioner og udvikling af landdistrikter) (Pris: 1.800 BEF inkl. moms / ca. 45 ECU).
- > Fortegnelse **"Innovative Actions of Rural Development"** (Katalog over nyskabende aktioner for udvikling af landdistrikter) (Pris: 1.800 BEF inkl. moms / ca. 45 ECU).
- > **"Evaluation of local touristic potential"** (Vurdering af det turistmæssige potentiale i et område – Metodeguide). (Pris: 300 BEF inkl. moms / ca. 7,5 ECU).
- > **"Transnational Cooperation between Rural Areas"** (Tværnationalt samarbejde mellem landdistrikter – Metodeguide). (Pris: 300 BEF inkl. moms / ca. 7,5 ECU).

- > **"The collective organisation of a sector for the local valorisation of agricultural resources: the example of cheese processing"** (Kollektiv organisering af en sektor til lokal udnyttelse af landbrugsressourcer: eksempel fra osteindustrien) ("Innovation in Rural Areas" – notebook no. 1). (Pris: 300 BEF inkl. moms / ca. 7,5 ECU).

**"Organising local partnerships"** (Organisering af lokale partnerskaber) ("Innovation in Rural Areas" – Notebook no. 2). (Pris: 300 BEF inkl. moms / ca. 7,5 ECU).

- > **"Innovation and rural development"** (Innovation og landdistriktsudvikling). (Pris: 300 BEF inkl. moms / ca. 7,5 ECU).

- > **LEADER II-plakat** (Pris: 700 BEF inkl. moms / ca. 18 ECU, ekstra plakater til samme adresse: 200 BEF inkl. moms / ca. 5 ECU).

- > **LEADER II-kort** (Pris: 700 BEF inkl. moms / ca. 18 ECU, ekstra kort til samme adresse: 200 BEF inkl. moms / ca. 5 ECU).

### OPLYSNINGER:

DET EUROPÆISKE  
LEADER-OBSERVATORIUM  
chaussée Saint Pierre 260  
B-1040 Bruxelles  
Tlf.: +32.2.736 49 60  
Fax: +32.2.736 04 34

**E-Mail:**  
[leader@aaidl.be](mailto:leader@aaidl.be)

**World Wide Web:**  
<http://www.rural-europe.aaidl.be>

**"Rural Europe":  
LEADER på nettet  
og på 6 sprog**  
Publikationerne (LEADER Magazine, INFO-LEADER, de tekniske dossierer osv.), aktivitetsprogrammet, den opdaterede liste over alle de godkendte LEADER- støttemodtagere samt en række databaser kan konsulteres elektronisk og på 6 sprog (fransk, engelsk, tysk, spansk, italiensk og portugisisk) på Internettet. Der findes desuden en række forummer.

**Navn:** LEADER

("Liaison entre Actions de Développement de l'Economie Rurale" – indbyrdes forbindelse mellem aktioner til erhvervsmæssig udvikling af landdistrikterne)

**Programtype:** Fællesskabsinitiativ

**Berørte regioner:** Mål nr. 1-regioner (tilbagestående regioner), mål nr. 5b-distrikter (følsomme landdistrikter) og mål nr. 6-distrikter (tyndt befolkede områder i Norden) i Den Europæiske Union. 10% af de midler, der stilles til rådighed for mål nr. 5b-distrikter, kan imidlertid benyttes i tilstødende områder, som ikke er støtteberettigede.

**Mål:** LEADER II søger – i forlængelse af LEADER I (1991-1994) – at

- > opmuntre til gode lokale udviklingsinitiativer i landdistrikterne
- > støtte arbejde af fornyende og demonstrerende karakter, der kan overføres til andre områder, og som repræsenterer et fremskridt i udviklingen af landdistrikterne
- > udbygge erfaringsudvekslingen og overførslen af knowhow
- > støtte tværnationale samarbejdsprojekter, som startes på initiativ af lokale aktører i landdistrikterne, og udtrykker deres indbyrdes solidaritet

**Modtagere:** LEADER II yder finansiel bistand til to kategorier af modtagere:

- > for det første "lokalaktionsgrupperne", som består af offentlige og private partnere, der i fællesskab udarbejder strategier og nyskabende foranstaltninger til udvikling af et landdistrikt med en lokal dimension (mindre end 100 000 indbyggere)
- > for det andet offentlige eller private aktørgrupper i landbomiljøet (lokale myndigheder, handelskamre, kooperativer, foreninger osv.) på den betingelse, at deres aktioner, som er mere tematiske, passer ind i de generelle udviklingsplaner for landdistriktet

**Foranstaltninger:** erhvervelse af kompetence med henblik på udvikling af landdistrikterne, programmer for indførelse af innovation (faguddannelse, turisme, støtte til små virksomheder, udnyttelse af lokale landbrugs, skovbrugs- og fiskeriprodukter, forbedring af miljøet og levefoden osv.), tværnationalt samarbejde.

De forskellige bestanddele i LEADER II er samlet omkring et "Europæisk net for udvikling af landdistrikterne", der bidrager til, at fornyende aktioner, som er iværksat til fordel for landdistrikterne, og som fremmer det tværnationale samarbejde, kan opnå en stor udbredelse (seminarer, udvekslinger, publikationer). Nettets aktiviteter koordineres af "Det Europæiske Observatorium for Innovation og Udvikling af Landdistrikterne" (Generaldirektoratet for Landbrug), som er hjemmørende i Bruxelles.

**Programmets varighed:** 6 år (1994-1999)

**Fællesskabsbevilling:** ca. 1 755 mio. ECU (heraf over 1 000 mio. til regionerne under mål nr. 1), som er finansieret af de tre strukturfonde.



**Det Europæiske  
LEADER-Observatorium**



**Europa-Kommissionen  
GD VI Landbrug**

**LEADER magazine** er et kvartalstidsskrift for LEADER II-programmet for udvikling af landdistrikterne. - **LEADER** ("Indbyrdes forbindelse mellem aktioner til erhvervsmæssig udvikling af landdistrikterne") er et fællesskabsinitiativ lanceret af Europa-Kommission, som koordineres af Kommissionens Generaldirektorat VI-F.1.2. (Landbrug). - LEADER Magazine's indhold er ikke nødvendigvis udtryk for EU-institutionernes holdninger. - **Redaktionsledelse:** A.E.I.D.L. / Det Europæiske LEADER-Observatorium - **Ansvarshavende redaktør:** William Van Dingenen, A.E.I.D.L., chaussée Saint-Pierre 260, B-1040 Bruxelles - **Journalistik:** Jean-Luc Janot - **Medvirkende ved dette nummer:** Yves Champetier, Michael Dower, Francisco Dominguez, Monique Le Clézio, Emmanouil Yalitis - **Billeder:** LEADER-grupper, Bord Failte, Campagne Campagne, Michael Dower, Peak National Park - **Forsidefoto:** ZEFA - © Benelux Press BVBA - **Produktionskoordinering:** Christine Charlier - **Grafik:** Kaligram - Trykt i Belgien på genbrugspapir - **LEADER magazine** udgives på Den Europæiske Unions 11 officielle sprog i et oplag på 30 000 eksemplarer - **Oplysninger:** **LEADER magazine**, A.E.I.D.L., chaussée Saint-Pierre 260, B-1040 Bruxelles, Tlf.: +32.2 736 49 60. Fax: +32.2 736 04 34. E-Mail: leader@aeidl.be - WWW: <http://www.rural-europe.aeidl.be>